

PRÁVNICKÉ LISTY

2/2018

OBSAH

Odborné články

Od Spolku českých advokátů v Království českém k Jednotě advokátů československých
v Praze v letech 1918–1938

*JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.,
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni,
emeritní soudce Ústavního soudu ČR* 3

K základním otázkám tzv. sportovního práva

*doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.,
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni* 8

Distinctiveness of the Politico-Administrative System of the Chelm Governorate (1912–1915)

*Dr hab. Andrzej Wrzyszczy, Professor of UMCS,
Chair of History of State and Law Faculty of Law and Administration,
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland* 15

Budoucnost investiční arbitráže po rozsudku Achmea?

*prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.,
Ústav státu a práva AV ČR, Právnická fakulta Univerzity Karlovy* 23

Z vědeckého života

Životní jubileum prof. Karoliny Adamové 28

Životní jubileum doc. Jarmily Pavlátové 29

Za profesorem Peterom Blahom 30

Předseda redakční rady

doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.

Interní členové

prof. JUDr. et PhDr. Karolina Adamová, CSc., DSc., JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., prof. JUDr. Miroslav Bělina, CSc., prof., prof. zw., Dr. et Mgr. Ing. Alexander Bělohávek, dr. h. c., doc. JUDr. František Cvrček, CSc., (místopředseda redakční rady), doc. JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D., doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D., doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D., JUDr. Petra Jánošíková, Ph.D., JUDr. Vilém Knoll, Ph.D., doc. JUDr. Martin Kopecký, CSc., JUDr. Tomáš Louda, CSc., prof. JUDr. Jan Musil, CSc., doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc., dr. h. c., prof. JUDr. Přemysl Raban, CSc., doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Externí členové

prof. JUDr. Vladimír Babčák, CSc. (PF UPJŠ Košice), JUDr. Eduard Barány, DrSc. (ÚŠP AV SR), prof. Gad Barzilai (Faculty of Law, University of Haifa), prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc. (PF UK Praha), Dr. Karim Eshragh (Public International Law Expert, Hague), doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc. (PF UPOL), prof. JUDr. et PhDr. Tomáš Gábris, Ph.D., LL.M., MA (PF UK Bratislava), prof. JUDr. Zdeňka Gregorová, CSc. (PF MU Brno), doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D. (PF UK Praha), JUDr. Ondřej Hamuřák, Ph.D. (PF UPOL), prof. Dr. Ivan Halász, Ph.D. (Ústav právních věd, Maďarská akademie věd), prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc. (Faculty of Law, Economics and Finance, University of Luxembourg), prof. JUDr. Ján Husár, CSc. (PF UPJŠ Košice), Mgr. Jakub Charvát, Ph.D. (MUP), doc. JUDr. Jiří Jirásek, CSc. (PF UPOL), Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. (PF UBB), dr. hab. Marian Małecki (WPiA UJ Kraków), Dr. Damian Mather (School of Law, Manchester Metropolitan University), prof. dr. hab. Jerzy Menkes (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), doc. JUDr. et PhDr. Lucia Mokrý, Ph.D. (Fakulta sociálních a ekonomických věd, UK Bratislava), prof. JUDr. Marie Karfiková, CSc. (PF UK Praha), prof. Paul Okojie dr. h. c. (School of Law, Manchester Metropolitan University), doc. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, Ph.D. (PF TU), prof. Elena D'Orlando (Dipartimento di scienze giuridiche, Università Degli di Udine), doc. JUDr. Vladimír Pítra (MUP), doc. JUDr. Lenka Pítrová, CSc. (PF UK Praha), Dr. Fabio Trabucco Ratto (Università Ca' Foscari di Venezia), prof. Dr. iur. Gerald G. Sander (Hochschule für öffentlicher Verwaltung und Finanzen Ludwigsburg), Dr. Lucca Savino (Dipartimento di Scienze Politiche e Sociali, Università di Trieste), prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc. (PF UK Praha, ÚS ČR), doc. JUDr. Václav Stehlík, Ph.D., LL.M. (PF UPOL), prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. (VŠFS Praha), prof. JUDr. Jozef Suchoža, DrSc. (PF UPJŠ Košice), doc. et doc. JUDr. Naděžda Šišková, Ph.D. (PF UPOL), doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D. (PF MU Brno), doc. JUDr. et PhDr. Adriana Švecová, Ph.D. (PF TU), prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. (PF MU Brno), dr. hab. Andrzej Wrzyszczy, prof. nadzw. (WPiA UMCS Lublin)

Výkonný redaktor: JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Odpovědný redaktor: PhDr. Mgr. Marie Novotná

Vydává Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni se sídlem Sady Pětatřicátníků 14, 306 14 Plzeň ve společnosti Wolters Kluwer ČR, a. s.

Adresa redakce: Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3, tel. 246 040 417, www.wolterskluwer.cz

Příspěvky do časopisu zasílejte na tyto e-mailové adresy: lojek@kpd.zcu.cz; marie.novotna@wolterskluwer.com
Pokyny pro autory na: www.fpr.zcu.cz

Časopis vychází dvakrát ročně, číslo 2/2018. Toto číslo bylo dáno do výroby 10. 12. 2018, den vydání je 15. 12. 2018. Cena ročního předplatného je 500 Kč (vč. DPH).

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury pod číslem MK ČR E 22756. ISSN 2533-736X.

Názory obsažené v jednotlivých příspěvcích v tomto časopisu jsou pouze osobními názory autorů a nejsou názory Fakulty právnické ZČU v Plzni ani institucí nebo orgánů, v nichž jednotliví autoři pracují nebo je reprezentují. Publikované příspěvky nemusí vyjadřovat ani názory jednotlivých členů redakční rady.

Sazba Monika Koucká

Tisk: Serifa®

Informace o předplatném a distribuci: tel. 246 040 417, e-mail marie.novotna@wolterskluwer.com
www.wolterskluwer.cz/obchod

Všeobecné obchodní podmínky: www.wolterskluwer.cz/obchod

Časopis je dostupný na: www.fpr.zcu.cz a v systému ASPI

Od Spolku českých advokátů v Království českém k Jednotě advokátů československých v Praze v letech 1918–1938

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni, emeritní soudce Ústavního soudu ČR

Abstrakt: Článek se zabývá historií nejstaršího spolku českých advokátů v období první Československé republiky. Tento spolek vznikl na konci 19. století, jeho první členové byli advokáti české národnosti v rakousko-uherské monarchii. Spolek změnil v letech 1918–1938 název na Jednota československých advokátů v Praze. Byla to vůdčí skupina advokátů v nezávislém československém státě, která publikovala časopis Česká advokacie a strážila základní hodnoty advokátské profese. Jeho členové byli aktivní v advokátních komorách, v občanské společnosti a v demokratických orgánech Československé republiky.

Abstract: The article deals with the history of the oldest association of the Czech advocates in the period of the first Czechoslovak republic. This association has been created in the end of the 19th century, its first members were the advocates of the Czech nationality in the Austrian-Hungarian monarchy. The association changed the name in the period 1918–1938 to Union of the Czechoslovak advocates in Prague. It was the leading group of the advocacy in the independent Czechoslovak state, publishing the revue Česká advokacie (Czech Advocacy) and guarding the core values of the legal profession. Its members were active in bar associations, in civil society and in the democratic organs of the Czechoslovak republic.

Klíčová slova: první Československá republika, advokacie, Jednota československých advokátů v Praze, časopis Česká advokacie, advokátní komory.

Key words: First Czechoslovak republic, legal profession, Union of the Czechoslovak advocates in Prague, revue Česká advokacie (Czech advocacy), bar associations.

V současné době je k dispozici typologie a podán přehled těchto spolků,¹ pozornost byla zatím věnována především spolkům všeprávníckým, a to zejména právníckým jednotám,² Spolku českých právníků

Všehrd,³ spolkovým časopisům⁴ a pouze dílčím způsobem spolkům ostatním.⁵

¹ Srov. BALÍK, S. *Spolkyprávnícké*. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (eds.) *Encyklopedie českých právních dějin, XIII. svazek*. Plzeň: Aleš Čeněk (v tisku); BALÍK, S. *Formování české právnícké obce v letech 1861–1914 (Advokátní komory, právnícké spolky a časopisy)*. Brno: Filosofická fakulta (dizertace), 2016, s. 65–111.

² Srov. například BALÍK, S. *Jednota právnícká v Praze v letech 1864–1882. (Příspěvek k 125. výročí založení) Právněhistorické studie*, 1992, č. 32, s. 145–154; BALÍK, S. *Jednota právnícká před sto lety (1914). Zpravodaj Jednoty českých právníků*, 2014, č. 2, s. 62–69; BALÍK, S. *Jednota českých právníků*. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (eds.) *Encyklopedie českých právních dějin, II. svazek D–J*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 878–881; BALÍK, S. *Právnícká jednota moravská v letech 1888–1914. Zpravodaj Jednoty českých právníků*, 2016, č. 1, s. 89–94; BROŽ, V., BALÍK, S., STUPKOVÁ, M. a kol. *Právnícké jednoty a Jednota českých právníků. Stručný historický přehled. Vydáno k připomenutí 135. výročí vzniku Jednoty právnícké v Praze a k 10. výročí*

vzniku Pražského sdružení Jednoty českých právníků. In Edice Miscelanea iuridica, sv. 1. Praha: 2000; KOBER, J. *Právnícké jednoty na Moravě a ve Slezsku*. Brno: 1993.

³ Srov. například *Spolek českých právníků Všehrd, 130 let*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1998.

⁴ Srov. například BALÍK, S. *Časopis českých advokátů a počátky advokátského časopisectví. Bulletin advokacie*, 2016, č. 3, s. 13–14; BALÍK, S. *Právnícké rozhledy v letech 1901–1919. Bulletin advokacie*, 2016, č. 4, s. 13–14; BALÍK, S. *Česká advokacie v letech 1920–1943. Bulletin advokacie*, 2016, č. 6, s. 13–14; BALÍK, S. a kol. *Dějiny notářství v českých zemích*. Praha: Notářská komora ČR – Národní galerie v Praze, 2014, s. 113–114; BALÍK, S. *Soudcovské listy v letech 1920–1938. Soudce*, 2018, č. 1.

⁵ Srov. například BALÍK, S., HOMOLKOVÁ, M. *Jednota kandidátů advokacie v království Českém v letech 1880–1914. Documenta pragensia, XVIII*. Praha: 2000, s. 235–240.

Spolek, jemuž je věnován tento příspěvek, byl po čtyřicet let vůdčím spolkem českých a posléze československých advokátů. Kromě pojednání o spolkových časopisech Časopis českých advokátů, Právnícké rozhledy a Česká advokacie byla historie spolku zmíněna pouze v kontextu dějin advokacie v českých zemích.⁶

Stanovit periodizaci dějin spolku lze předně podle obecné periodizace českých a československých dějin na etapu od založení spolku v roce 1898 do vzniku samostatného československého státu v roce 1918, etapu prvé Československé republiky (1918–1938) a na závěrečné období za druhé republiky a v protektorátu Čechy a Morava, kdy činnost spolku za heydrichiády skončila. Druhá varianta periodizace vychází z hlediska, jímž je název spolku, který se zprvu jmenoval Spolek českých advokátů v Království českém, posléze Spolek advokátů československých, následně Jednota advokátů československých v Praze a konečně Jednota českých advokátů v Praze.

Důvodem, proč bylo nyní zvoleno období první Československé republiky, byla mimo jiné skutečnost, že vznik Spolku advokátů v Království českém a prvních dvacet let jeho činnosti byly opakovaně vzpomínány⁷ pamětníkem nejpovolanějším, dlouhodobým předsedou (1905–1936), čestným členem (1928) a posléze čestným předsedou (1936) Ladislavem Valentou (1860–1937),⁸ zatímco prvorepubliková činnost spolku zůstávala bez souborného podání.

x x x

Advokáti se, jak známo, výrazně podíleli na vzniku a budování samostatného československého státu.⁹ Podle zprávy v Národních listech záhy po 28. říjnu 1918 „Spolek českých advokátů v království Českém dal dnes své členy k dispozici Národnímu výboru“.¹⁰

Citovaná zpráva přitom jen reflektovala skutečnost, že v Národním výboru již byli činní členové spolku, zejména Alois Rašín (1867–1923), který do spolku vstoupil v roce 1906 a „zůstal jeho příslušníkem až do své smrti“¹¹, pozdější ministři spravedlnosti František

Veselý (1863–1935) a Alfréd Meissner (1871–1950) či zpravodaj návrhu Ústavní listiny z roku 1920 Václav Bouček (1869–1940) nebo Josef Scheiner (1861–1932), který jako starosta České obce sokolské dne 31. října 1918 byl pověřen nejvyšší správou vojenských záležitostí československého státu.¹²

Na rok 1938 pak připadlo spolkové čtyřicáté výročí. Advokáti a členové spolku současně prožívali i tragické události roku 1938.¹³

„Chtěli jsme tuto významnou událost oslaviti 15. října t. r. slavnostní valnou hromadou, avšak neblahé události poslední doby nedovolují nám konati nějaké oslavy a proto jsme upustili od této valné hromady,“ napsal do 7.–8. čísla České advokacie, jež vyšlo počátkem října 1938, předseda Jednoty Josef Schlecht a dodal, že „naše Jednota jest jediným spolkem, který sdružuje advokáty české a slovenské v celé Československé republice a očekává, že v dnešních těžkých dobách advokáti, kteří dosud stojí mimo naši organizaci, stanou se jejími členy a tak posílí veškeré naše kroky, které Jednota podniká v zájmu celého státu“.¹⁴

x x x

Jak již bylo zmíněno, spolek několikrát změnil svůj název.

Podle původních stanov, sepsaných Rudolfem Pernerem a Josefem Scheinerem a schválených výnosem místodržitelství ze dne 7. června 1898, zněl oficiální název Spolek českých advokátů v Království českém. Po převratu se spolek zprvu neformálně přejmenoval na Spolek advokátů československých v Praze, což bylo posléze zakotveno ve stanovách, schválených Ministerstvem vnitra výnosem z 21. září 1920, č. 55.566/1920/6. Na základě usnesení valné hromady konané 14. května 1927, jež bylo schváleno Ministerstvem vnitra výnosem ze 14. října 1927, č. 62437/27/6, došlo ke změně stanov¹⁵ a názvu na Jednotu advokátů československých v Praze.¹⁶ Tento název pak Jednotě zůstal až do konce první republiky.

Spolek, respektive od roku 1927 Jednota, měly ambici sdružovat československé advokáty z celé republiky. Podle § 1 Stanov z roku 1927 výslovně „působnost spolku vztahuje se na celou republiku

⁶ Srov. BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora – Národní galerie v Praze, 2009.

⁷ Srov. například VALENTA, L. Vzpomínka na čtvrtstoletí Spolku českých advokátů. *Česká advokacie*, 1924, s. 1–2, 21–23; VALENTA, L. Jubileum třicetiletí Jednoty advokátů československých v Praze. *Česká advokacie*, 1928, s. 97–99.

⁸ Srov. též SCHAUER, A. Dr. Ladislav Valenta. Vzpomínka k jeho 70. narozeninám. *Česká advokacie*, 1930, s. 25–27; Dr. Ladislav Valenta. *Česká advokacie*, 1937, s. 81–84; Hch (HENDRYCH, S.) Dr. Ladislav Valenta. *Právník*, 1937, s. 67–68.

⁹ Blíže srov. BALÍK, S. Advokáti v prvním týdnu samostatného československého státu 28. října až 3. listopadu 1918. *Bulletin advokacie*, č. 10, 2018, s. 73–74.

¹⁰ Srov. *Národní listy*, č. 119, 31. 10. 1918, s. 3.

¹¹ Srov. VALENTA, L. Za Drem Al. Rašínem. *Česká advokacie*, 1923, s. 26.

¹² Srov. *Národní listy*, č. 118, 31. 10. 1918, s. 1.

¹³ Blíže srov. BALÍK, S. Advokacie ve zlomovém období roku 1938. *Bulletin advokacie*, č. 5, 2018, s. 67–68.

¹⁴ Srov. SCHLECHT, J. K jubileu naší jednoty. *Česká advokacie* 1937–1938, s. 129.

¹⁵ Autory stanov z roku 1927 byli Čeněk Brune, Ludvík Fořt a Bohumil Mahler. Srov. Ze spolku advokátů čs. v Praze. *Česká advokacie*, 1927, s. 94.

¹⁶ Srov. Změna stanov Spolku advokátů československých v Praze, zároveň se změnou názvu spolku. *Česká advokacie*, 1927, s. 147–148; VALENTA, L. Jubileum třicetiletí Jednoty advokátů československých v Praze. *Česká advokacie*, 1928, s. 98.

Československou“.¹⁷ V době, kdy byly stanovy takto schváleny, bylo na téže valné hromadě konstatováno, že „dnešní počet členů činí 563, z toho 456 členů má sídlo v Čechách (z nich opět 239 v Praze), 51 na Moravě, 15 ve Slezsku a 14 na Slovensku. Vůči celkovému počtu 1764 advokátů jen v Čechách počet členstva spolku jistě nevyhovuje a je žádoucí, aby jich ještě mnoho přibýlo v zájmu významu, váhy a účelu naší organizace“.¹⁸ O rok později se snížil počet advokátů ze Slezska na 6 členů, zato přibýli dva první členové z Podkarpatské Rusi.¹⁹ V roce 1932 byl stav obdobný. Důvodem, proč bylo během první republiky v celostátním spolku méně advokátů z Moravy a Slovenska, bylo založení Svazu advokátů na Slovensku²⁰ a Spolku českých advokátů v markrabství moravském, jehož ustavující schůze se konala 6. června 1924.²¹

Podle ustanovení § 3 Stanov „jednací řeč spolku jest československá“. Německy mluvící advokáti měli své vlastní advokátské spolky. V dubnu 1932 tak například vznikl Spolek advokátů obvodu krajského soudu v Liberci (Reichenberger Advokatenverein),²² v Mostě působil Německý advokátní spolek (Deutscher Anwaltverband)²³ apod. Za této situace nepřekvapí, že v desátém roce republiky neměla Jednota jediného člena v obvodech krajských soudů v Chebu a České Lípě či tři členy v Liberci a pět členů v Mostě.²⁴

Počet členů se však celkově zvyšoval, což bylo dáno i nárůstem počtu advokátů. Zatímco na konci prvního roku své existence měl spolek 159 členů, koncem roku 1923 jich bylo již přes 460,²⁵ v roce 1927 již zmiňovaných 563, koncem roku 1931 613,²⁶ koncem roku

1935 již 771 členů²⁷, v roce 1937 791 členů²⁸ a v roce 1938 pak 870 členů.²⁹ Při valné hromadě, konané 4. února 1939, bylo konstatováno, že „Jednota čítá dnes 803 členy, úbytek oproti roku 1937 vyplývá z vyloučení členů-židů“.³⁰ To již bylo výsledkem perzekuce židovských advokátů v období druhé republiky.³¹

Při jednotlivých valných hromadách bylo často připomínáno, kteří členové, dosud ve spolku činní, stáli u jeho počátků či byli přijati v prvních letech jeho existence. „Vděčně vzpomínáme činnosti tehdejších zakladatelů, z nichž jsou mezi námi Dr. Emil Miříčka, Dr. Petr C. Nesý, Dr. Josef Němec, Dr. Antonín Schauer a Dr. Arnošt Weinfurer“,³² uvádí se ve zprávě o valné hromadě konané 4. února 1939.

První ženou, která se stala členkou Jednoty, byla počátkem roku 1929 první česká advokátka Matylda Wíchová,³³ do tří let přibýla druhá advokátka, Mil. Řezníčková,³⁴ v březnu 1933 byla přijata advokátka Františka Königová,³⁵ krátce po ní H. Krütznarová-Bruneová.³⁶

Mezi prvorepublikovými členy spolku, mnohdy přijatými ještě před rokem 1918, byli již zmiňovaní politikové, dále například pražský primátor a předseda Ústavního soudu, advokát Karel Baxa (1863–1938), opakovaně jmenovaný ministr sociální péče Lev Winter (1876–1935) či národně socialistický poslanec a posléze komunistický politik a advokát Theodor Bartošek (1877–1954).

Ze stavovského hlediska významnějšími členy spolku byli advokáti, kteří působili v orgánech advokátních komor. Z nich lze demonstrativně vzpomenout předválečného prezidenta Advokátní komory v Království českém Eduarda Koernerera (1863–1933), který ve spolku působil od jeho vzniku až do roku 1920, kdy zanechal advokacie a stal se prezidentem Nejvyššího

¹⁷ Srov. Stanovy Jednoty advokátů československých. Příloha k časopisu *Česká advokacie*, 1932, s. 1.

¹⁸ Srov. XXVIII. valná hromada Spolku advokátů československých. *Česká advokacie*, 1927, s. 94.

¹⁹ Srov. Statistika členů jednoty advokátů čl. v Praze. *Česká advokacie*, 1928, s. 16.

²⁰ Srov. například Zo Svazu advokátů na Slovensku. *Česká advokacie*, 1927, s. 27; Ze „Svazu advokátů na Slovensku“. *Česká advokacie*, 1928, s. 46.

²¹ Srov. Spolek českých advokátů v markrabství moravském. *Česká advokacie*, 1924, s. 116. Viz též Ze Spolku českých advokátů v markrabství moravském v Brně. *Česká advokacie*, 1928, s. 93–94.

²² Srov. Spolek advokátů obvodu krajského soudu v Liberci (Reichenberger Advokatenverein). *Česká advokacie*, 1932, s. 96.

²³ Srov. XXXIX. Valná hromada Jednoty advokátů čl. *Česká advokacie*, 1938, s. 91.

²⁴ Srov. Statistika členů jednoty advokátů čl. v Praze. *Česká advokacie*, 1928, s. 16.

²⁵ Srov. VALENTA, L. Vzpomínka na čtvrtstoletí Spolku českých advokátů. *Česká advokacie*, 1924, s. 23.

²⁶ Srov. Jednatelská zpráva přednesená na valné hromadě jednoty, konané dne 19. března 1932. *Česká advokacie*, 1932, s. 75. Jmenovitě uvádí členy Jednoty Seznam členů Jednoty advokátů čl. v Praze. (Podle stavu ku dni 15. února 1932.) *Příloha k České advokacii*, 1932.

²⁷ Srov. Zpráva o činnosti Jednoty v r. 1935. *Česká advokacie*, 1935–1936, s. 160.

²⁸ Srov. XXXVIII. řádná valná hromada Jednoty advokátů čl. v Praze. *Česká advokacie*, 1938, s. 148.

²⁹ Srov. Zpráva o činnosti Jednoty v r. 1937, přednesená na valné hromadě dne 12. března 1938. *Česká advokacie*, 1937–1938, s. 89.

³⁰ Srov. XL. řádná valná hromada Jednoty advokátů čl.-sl. v Praze. *Česká advokacie*, 1939, s. 19.

³¹ Blíže srov. BALÍK, S. a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora – Národní galerie v Praze, 2009, s. 176–178.

³² Srov. XL. řádná valná hromada Jednoty advokátů čl.-sl. v Praze. *Česká advokacie*, 1939, s. 18.

³³ Srov. Pohyb členstva. *Česká advokacie*, 1929, s. 10.

³⁴ Srov. Seznam členů Jednoty advokátů čl. v Praze. (Podle stavu ku dni 15. února 1932.) *Příloha k České advokacii*, 1932.

³⁵ Srov. Ustavující schůze nového výboru Jednoty. *Česká advokacie*, 1932–1933, s. 69.

³⁶ Srov. III. schůze výboru Jednoty. *Česká advokacie*, 1932–1933, s. 98.

kontrolního úřadu³⁷, prvorepublikové prezidenty Advokátní komory v Čechách Aloise Stompfeho (1868–1944)³⁸ a Antonína Kloudu (1871–1961), kteří bývali členy výboru Spolku či Jednoty, pozdějšího prezidenta Moravské advokátní komory v letech 1938–1943 Pavla Krippnera, předsedu Jednoty Ladislava Valentu, který působil od roku 1902 do své smrti ve výboru pražské advokátní komory, dlouholetého člena a nakonec prezidenta disciplinární rady Advokátní komory v Čechách Karla Šebestu (1864–1932) a řadu dalších.

Čestnými členy Jednoty se k jejímu třicátému výročí stali Karel Baxa, Eduard Koerner, Josef Mužík, František Kabeš, Karel Marek, Antonín Schauer, Alois Stompfe a Ladislav Valenta.³⁹

x x x

Účelem Jednoty bylo podle ustanovení § 2 Stanov hájit zájmy advokátního stavu, hájit práva národní a jazyková československých advokátů, spolupracovat při vývoji soukromého i veřejného práva, posuzovat vliv platných zákonů a domáhat se náprav v zájmu jednotlivců i stavu, udržovat přátelské styky mezi advokáty a podle možností podporovat členy spolku a jejich rodiny v případě potřeby.

„Účelu toho má být dosaženo zejména:

Přednáškami, poradami a vědeckými rozhovory o otázkách práva a stavu advokátního, vydáváním knih a časopisů, návrhy a stížnostmi k výboru advokátní komory a jejím valným schůzím, návrhy k úřadům, ke sborům zákonodárným nebo jiným korporacím, přípravou k volbám v komoře advokátní a návrhy kandidátů, členskými a kolegiálními schůzemi a zábavami.“

Orgány Jednoty byly podle § 5 Stanov valná hromada a výbor.

Činnost spolku byla, jak se lze přesvědčit ze stránek spolkem vydávaného časopisu Česká advokacie, velmi bohatá. Jen v ročníku 1931–1932 lze nalézt zprávy o valné hromadě, třinácti schůzích výboru, o pravidelných schůzkách členů Jednoty, které „konají se každý čtvrtek v rest. Savarin v Praze II., Na Příkopěch o 20 hod. Kolegové, věnujme si 2 hodiny v týdnu k přátelské rozpravě o aktualitách právního života. Každý jest srdečně vítán“.⁴⁰

Kromě toho nelze přehlédnout, že spolek se podílel na konání právnických sjezdů a obzvláště sjezdů advokátů československých⁴¹ a že úzce spolupracoval

i s dalšími právníckými spolky, mimo jiné s jednotami právníckými, Spolkem notářů československých a Svazem československých soudců, s nimiž udržoval přátelské a kolegiální kontakty.

Agenda Jednoty se postupně rozšiřovala, což vedlo její výbor k opakovaným výzvám, aby byly zakládány odbory. Podle ustanovení § 13 Stanov „*odbory Jednoty advokátů československých mohou za souhlasu výboru ustavit se v jakémkoliv místě republiky Československé na základě těchto stanov. Odbory ty řídí se vlastními stanovami a řádem organizačním, který pro ně vydá výbor jednoty advokátů československých v Praze.*“

Podle výzvy výboru Jednoty z listopadu 1931, uveřejněné v České advokacii, „*jedná se nám o to, abychom kromě organizace všech advokátů národnosti československé a za tím účelem chceme ve všech krajských městech odbory naší Jednoty, které by Jednotu v její činnosti účinně podporovaly... Zkušenost nás poučila, že zejména nynější doba vyžaduje pevné organizace stavovské, aby existenční podmínky příslušníků advokátního stavu nebyly podstatně zhoršeny, jak se o to z různých stran usiluje.*“⁴² Za výzvou následovaly vzorové stanovky a organizační řád odboru Jednoty. Podle nich měly správu odboru obstarávat jeho výbor a valná hromada.

„*Advokacie se musí vzburcovati k plodné stavovské práci. Z předchozí zprávy poznáte, na kolika frontách musí advokacie bojovat, nejen proti nepřátelům vnějším, ale i vnitřním. Utvořme dobrovolnou organizaci všech, zaveďme ve svých řadách disciplinu! Máme více nepřátel než přátel. Větší krajská města (České Budějovice, Hradec králové, Mladá Boleslav, Plzeň) by měla jít příkladem,*“⁴³ vyzýval výbor členy na stránkách České advokacie.

Akce se většinou setkala s pochopením advokátů. Prvé číslo časopisu Česká advokacie z roku 1933 přineslo zprávu o tom, že byl jako první založen odbor Jednoty v Hradci Králové,⁴⁴ následovaly odbor v Mladé Boleslavi, založený 5. února 1933,⁴⁵ a v Kutné Hoře, založený 13. května 1933 v Kolíně.⁴⁶

Poněkud odlišná byla situace v Plzni, kdy za „*rušných dnů popřevratových... plzeňští advokáti uznali potřebu organizace, která by jejich zájmy chránila*“ a založili Volné sdružení plzeňských advokátů v Plzni.⁴⁷ Na valné hromadě konané dne 5. prosince

³⁷ O něm srov. BALÍK, S. Eduard Koerner (1863–1933). *Všehrd*, 1994, č. 3, s. 14–18

³⁸ O něm srov. BALÍK, S. Alois Stompfe (1868–1944). *Bulletin advokacie*, 2002, č. 2, s. 79–84.

³⁹ Srov. Naši čestní členové. *Česká advokacie*, 1928, s. 117–121.

⁴⁰ Srov. Pravidelné schůzky členů Jednoty. *Česká advokacie*, 1931–1932, s. 20.

⁴¹ Podrobněji srov. BALÍK, S. *Sjezdy právnícké*. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (eds.) *Encyklopedie českých právních dějin, XII. svazek Sa – Smlouva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 285–288.

⁴² Srov. Kolegové! *Česká advokacie*, 1931–1932, s. 19.

⁴³ Srov. Zakládejte v krajích odbory jednoty! *Česká advokacie*, 1931–1932, s. 52.

⁴⁴ Srov. *Česká advokacie*, 1932–1933, s. 27.

⁴⁵ Srov. Odbor Jednoty v Mladé Boleslavi. *Česká advokacie*, 1932–1933, s. 28.

⁴⁶ Srov. Odbor Jednoty v Kutné Hoře. *Česká advokacie*, 1932–1933, s. 98.

⁴⁷ Srov. Zápis o závěrečné valné hromadě Volného sdružení plzeňských advokátů v Plzni. *Česká advokacie*, 1934, s. 20.

1933 bylo rozhodnuto, že Volné sdružení zaniká a následně byl založen Spolek advokátů plzeňského kraje v Plzni, což se také stalo. Jméni Volného sdružení připadlo Spolku advokátů plzeňského kraje. Z průběhu obou valných hromad je patrné, že na činnosti obou spolků se podíleli i němečtí advokáti⁴⁸, což se přičítalo Stanovám Jednoty, a tudíž i bránilo založení jejího odboru. Spolek advokátů plzeňského kraje v Plzni byl i nadále aktivní, na jeho IV. valné hromadě se 5. dubna 1937 sešlo 36 členů. Na této valné hromadě bylo usneseno, že „postaráme se o to, aby všichni členové našeho spolku, pokud jsou české národnosti, stali se členy Jednoty“.⁴⁹ Na druhé straně spolek a zejména jeho němečtí členové spolupracovali i s Německým advokátským spolkem. Příprava založení odboru Jednoty v Plzni byla zahájena na podzim roku 1937⁵⁰ a již k němu nedošlo.

Odborů Jednoty jinde přibývalo, takže v roce 1937 působily již v Hradci Králové, Kutné Hoře, Mladé Boleslavi, v Chrudimí, v Táboře⁵¹ a v Pardubicích,⁵² dne 6. března 1938 byl další odbor založen v Jičíně,⁵³ uvažovalo se o založení odboru v Písku.⁵⁴

Od 30. let 20. století zřizoval výbor Jednoty komise, jejichž členy výbor volil. Jednalo se například o komisi přednáškovou a tiskovou, daňovou, společenskou, organizační, pracovní a sjezdovou.

Z uvedeného je patrné, že poměrně vysoké procento členů Jednoty patřilo ke členům aktivním.

Jméni Jednoty se zvyšovalo, ve správním roce 1935 například činilo jmění a příjmy 240 427,55 Kč, výlohy celkem 61 697,45 Kč.⁵⁵

x x x

Spolek či Jednota byly personálně spojeny především s osobností předsedy Ladislava Valenty. Ten stál u zrodu spolku a působil v něm až do své smrti. „*Ve výboru pěstoval kolegialitu, čemuž dal výraz i tím, že nabídl tykáni i kolegům podstatně o 20 i 30 roků mladším, než byl sám, aby tak vytvořil intimitu ve výboru. Byl z řady těch předválečných, svobodomyšlných advokátů, kteří vyšli z mladočeského hnutí, a byl posledním z nich z pražských členů výboru advokátní komory. Neměl žádných osobních nepřátel. Byl všeobecně ctěn a vážen, čemuž svědčí čestné hodnosti, jichž se mu až do jeho smrti dostalo,*“⁵⁶ podává se mimo jiné z jeho nekrologu v České advokacii.

Valentovým nástupcem se stal v roce 1936 jeho došavdní náměstek Josef Schlecht, který pak stál v čele Jednoty po celý zbytek první republiky.

Uvedenými dvěma předsedy Spolku a Jednoty výčet osobností členů zdaleka nekončí. Podat přehled jednotlivých funkcionářů spolku a přiblížení jejich životních osudů je nad rámec tohoto příspěvku, v každém případě však stojí za zvláštní pozornost. Již z prvního pohledu je patrné, že mnozí z nich byli i jinak činní v právnických jednotách či v neprávnických spolcích, jejich zejména nekrology, nežádka do České advokacie psané právě Ladislavem Valentou, ukazují, že se jednalo o všestranně vzdělané a pro stavovské zájmy zapálené advokáty, kteří naplňovali myšlenku, že advokacie je noblesním povoláním.

Spolek, ať již se postupně jmenoval jakkoliv, se po celou dobu první Československé republiky významně podílel na vývoji advokátní profese, byl neodmyslitelným partnerem advokátních komorám a Stálé delegaci advokátních komor a v neposlední řadě nepřehlédnutelnou součástí meziválečné české právní obce.

⁴⁸ Srov. Zápis o závěrečné valné hromadě Volného sdružení plzeňských advokátů v Plzni. *Česká advokacie*, 1934, s. 20–21; Zápis o ustavující řádné valné hromadě Spolku advokátů plzeňského kraje v Plzni. *Česká advokacie*, 1934, s. 21–22.

⁴⁹ Srov. Valná hromada Spolku advokátů plzeňského kraje. *Česká advokacie*, 1936–1937, s. 184.

⁵⁰ Srov. VII. schůze výboru Jednoty. *Česká advokacie*, 1937–1938, s. 44.

⁵¹ Srov. Vzorné stanovy pro naše odbory. *Česká advokacie*, 1936–1937, s. 102.

⁵² Srov. II. schůze výboru Jednoty. *Česká advokacie*, 1935–1936, s. 163.

⁵³ Srov. Založení odboru Jednoty advokátů čl. v Jičíně. *Česká advokacie*, 1936–1937, s. 144–148.

⁵⁴ Srov. Vzorné stanovy pro naše odbory. *Česká advokacie*, 1936–1937, s. 102.

⁵⁵ Srov. Pokladní zpráva Jednoty advokátů československých v Praze za správní rok 1935. *Česká advokacie*, 1936–1937, s. 162.

⁵⁶ Srov. Dr. Ladislav Valenta. *Česká advokacie*, 1937, s. 83.

K základním otázkám tzv. sportovního práva

doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Abstrakt: Sportovní právo (jakožto soubor skutečných právních norem) by nemělo být chápáno jako samostatné odvětví práva; ani v České republice a pravděpodobně ani obecně. Je však užitečné uznávat jeho existenci (i pojem) jak v oblasti výzkumu, tak v pedagogickém procesu. Na těchto dvou platformách sportovní právo zahrnuje nejen skutečné právní normy, ale též ohromný okruh norem mimoprávních (tvořících tzv. autonomní sportovní právo).

Abstract: Sports law (as a complex of real legal rules) should not be considered as a separate branch of law; neither in the Czech Republic, and most probably not in general either. Nevertheless, it is useful to acknowledge its existence (and its notion) both in the area of research, as well as in the educational process. On these two platforms the sports law includes not only real legal rules, but also a huge range of extra legal rules (forming the so-called autonomous sports law).

Klíčová slova: sport, právo, sportovní právo, autonomní právo

Key words: sport, law, sports law, autonomous law

1. Úvodem

Sport patří k fenoménům, které v posledních desetiletích nabývají stále více na významu. Platí to o oblasti společenského života, ale i o rozmanitých oblastech dalších, zejména o ekonomice, o mediálním světě, o spolkovém životě atd. Je tedy jenom přirozené, že úměrně tomu narůstá též význam normativní regulace, která se sportu tak či onak týká. V této souvislosti se pak též stále častěji v různých souvislostech hovoří o tzv. sportovním právu, jakkoli je nezdá se tento pojem zase naopak více či méně rezolutně odmítán.

Z hlediska právní nauky a významu klasických právních disciplín se zdá být problematika sportovního práva (respektive práva ve sportu) druhořadou a jakoby na stránky tohoto časopisu ani nepatří. Přitom na tomto pohledu v jeho podstatě samozřejmě nic nemění, že se například na půdě vydavatele tohoto časopisu, tj. Fakulty právnické ZČU v Plzni, sportovní právo již několik let vyučuje, ba ani to, že se vyučuje též jinde (u nás zejména na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, ze zahraničí budiž pro ilustraci zmíněna alespoň známá Tulane University Law School z New Orleansu, která již po desetiletí rozvíjí svůj program sportovního práva).

Přesto je rozumné právě uvedené zdání auxiliárního charakteru právní problematiky sportu odmítnout. Za prvé, z obecného důvodu spočívajícího v tom, že se téma sportu nejen neúspěšně dře do popředí

rozmanité novotvorby, ale částečně se zákonitě též stává atraktivním tématem v právní literární produkci, jakkoli to o naší právnické literatuře platí ve srovnání se zahraničím¹ stále ještě jen spíše v relativně velmi omezené míře². Specifickým důvodem odmítnutí řečeného přezíravého pohledu na sportovní právo, respektive na právo ve sportu, je pak za druhé skutečnost, že i v této oblasti lze vedle téměř nepřehledného množství praktických otázek shledat též některá dílčí témata teoretická, tedy to, co na stránky tohoto časopisu patří bez pochybností především.

Základním teoretickým problémem, či přesněji řečeno souborem problémů sportovního práva, je, zda toto právo vůbec existuje a co si pod jeho pojmem případně představovat. Na to na vše existuje celá řada

¹ Aniž má smysl na tomto místě rozepisovat dnes již téměř nepřehlednou zahraniční právnickou bibliografii týkající se sportu, postačí poukázat na existenci toho, co se u nás stále ještě ani na obzoru literárních aktivit nerýsuje, totiž existenci časopisů, které se přímo specializují na právní problematiku sportu. Sem jen v anglicky mluvícím světě vedle všeobecně známého *International Sports Law Journal* patří například *Sport and the Law Journal*, *World Sports Law Report*, *Sports Law Administration and Practice* aj.

² Ze základních děl obecného charakteru v rámci naší provenience zasluhuje zmínku alespoň KRÁLÍK, M. *Právo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001, dále sborník prací *Sportovní právo*. Praha: Auditorium, 2012, ISBN 978-80-87284-28-5, jakož i KUBÍČEK, J. *Sport a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, ISBN 978-80-210-6040-1.

nejrozmanitějších názorů. Přitom v kořeni problému se vcelku přirozeně stanoviska pohybují, jak naznačeno, okolo jednoho názorového pólu, v souladu s nímž sportovní právo existuje³, a druhého názorového pólu, podle kterého sportovní právo neexistuje, takže je třeba hovořit pouze o právu ve sportu, o sportu v právu⁴ apod.

Nezdá se, že by tyto názory (na jednom i druhém svém krajním pólu) byly prosty jistých zjednodušení a že při odpovědi berou zřetel ke všem relevantním východiskům. K těm, která relevantní přitom nepochybně jsou, patří přinejmenším to, na co se v právní nauce (v tom i onom názorovém proudu) velmi často v daných souvislostech zapomíná, totiž rozlišení toho, co bývá někdy označováno jako heteronomní právo na jedné straně a autonomní právo na straně druhé.⁵ Kromě toho, jakkoli se to zdá nepřirozené, není patrně zcela správné hledat nezbytnou korelaci mezi odvětvím práva jako částí systému práva a tím, co představuje tu či onu vědní a současně též pedagogickou disciplínu.

2. Otázka sportovního práva jako práva heteronomního

Jako heteronomní právo se většinou označuje to, co se jako právo chápe obvykle, tj. objektivní právo, které je dáno subjektem odlišným od toho, koho právní norma zavazuje, a které působí *erga omnes*.⁶ Tímto subjektem je ve vnitrostátních podmínkách, jak známo, stát, aniž je vyloučeno, aby jím na vyšší úrovni byl „nadstátní právtvorný subjekt“, například zejména EU.⁷ Přitom i právtvorný subjekt je, samozřejmě pouze v příslušných souvislostech, svým právem vázán, od ostatních právně zavázaných subjektů se však liší právě svým právtvorným charakterem.

Vázanost heteronomním právem je buď bezpodmínečná (konkrétně u kogentních norem), anebo podmíněná tím, že se *in concreto* neuplatní autonomie vůle, která uplatnění se heteronomní právní normy vyloučí (jmenovitě u norem dispozitivních). V prvním případě, jak je notoricky známo, se tedy od normy nelze za

žádných okolností odchýlit, ve druhém odchylka možná je, ba se i předpokládá, pokud k ní však nedojde, norma zavazuje stejně neúprosně jako norma kogentní. Tyto triviální poznatky se zde připomínají proto, že se na ně někdy zapomíná jak obecně, tak především právě při posuzování právních otázek sportu.

Pokud jde o heteronomní právo týkající se sportu, je zapotřebí rozlišovat jednak jeho normy, které představují speciální úpravu otázek spojených se sportem, a jednak jeho normy, které jsou obecné a které tak mají význam i pro jiné vztahy, jež se sportem nijak nespojují. Jako příklad prvních lze z našeho práva uvést normy relativně velmi stručného zákona č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů, jakož i normy ještě stručnějšího zákona č. 60/2000 Sb., o ochraně olympijských symbolik. Příklad druhých představují za aktuální situace normy upravující pracovní poměr, v němž profesionální sportovec může (kromě jiného) též působit, jehož úprava je však přirozeně relevantní i pro všechny jiné zaměstnance, kteří v něm práci nevykonávají jako sportovci.

Co se týče rozsahu norem heteronomního práva týkajícího se sportu, není obecný, nýbrž závisí vždy na přístupu konkrétního právtvorného subjektu. V této souvislosti lze na úrovni jednotlivých států rozlišovat (samozřejmě při určitém zjednodušení) jejich dva základní typy. Jednak ty, které do vztahů týkajících se sportu normativně zasahují výrazným způsobem, a jednak ty, které tuto oblast naopak ponechávají převážně na iniciativě soukromoprávních subjektů, které v této oblasti působí. Na tomto základě se nikoli nepřipadně hovoří na jedné straně o intervenčním přístupu či modelu a na druhé straně o přístupu či modelu liberálním.⁸ Cézura mezi oběma přístupy samozřejmě není nijak ostrá. U každého státu však buď ten, anebo naopak onen model nepochybně převládá.⁹ Podobné

³ Tak jednoznačně zejména ve slovenské literatuře GÁBRIŠ, T. *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011.

⁴ V podstatě stejně jednoznačně u nás například citovaný KRÁLÍK, M. *Právo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001.

⁵ K základům tohoto rozlišování (které bývají připisovány zejména novokantovcům) u nás v koncizní formě viz například KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 52 a násl. ISBN 80-7179-028-1 (ještě před tím podrobněji srov. týž O právu kogentním a dispozitivním. *Právník*, 1995, s. 1 a násl.).

⁶ *Ibidem*.

⁷ V reálném světě mezinárodního práva veřejného je ovšem základním právním pramenem samozřejmě mezinárodní smlouva, takže v tomto svém segmentu je toto mezinárodní právo vlastně právem nikoli heteronomním, nýbrž autonomním a hovořit pro tyto případy o právtvorném subjektu není zjevně zcela přiléhavé.

⁸ Srov. například SUP, M. *Sportovní normy (pravidla) a jiné neprávní prameny pravidel chování sportovce*. In *Sportovní právo*. Praha: Auditorium, 2012, s. 55 a násl., ISBN 978-80-87284-28-5, nebo KUBÍČEK, J. *Sport a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 42, ISBN 978-80-210-6040-1.

⁹ Pozoruhodnou otázkou, která se v této souvislosti klade, je otázka závislosti volby liberálního či intervenčního modelu na ideologických základech právní novotvorby. Například typickým představitelem intervenčního modelu je socialistický stát (ať již bývalý náš, anebo v podstatě kterýkoli jiný), zatímco demokratické státy se tradičně spíše klonily k přístupu liberálnímu. Nezdá se však, že by rozdílnost v přístupech nutně ovlivňovaly ideologické motivy, jako spíše obecný koncept řešení různých společenských vztahů, jak jsme toho ostatně svědky i ve světě společenství demokratických států v podobě dvou základních makroekonomických koncepcí, totiž liberalismu na jedné straně a různě označovaného ekonomického intervencionismu na straně druhé. Přitom zase především v závislosti sportu právě na ekonomice se i v demokratických státech zjevně stále častěji objevují tendence k právním intervencím do sportu.

pojetí pak lze anticipovat či sledovat tam, kde může jít či kde jde o onu novotvorbu nadstátního právoformního subjektu.

Z právě uvedeného rozlišení rozsahu normativní intervence právoformního subjektu do oblasti sportu vyplývá, že o sportovním právu ve smyslu heteronomního práva nemá zřejmě smysl hovořit tam, kde vládne onen liberální přístup ke sportovní normotvorbě. Zde je v podstatě tradičně vyloučena předně úprava vztahů týkajících se sportu cestou uplatnění heteronomních dispozitivních norem (samozřejmě s tou výhradou, že i ve sportovním sektoru se zákonitě mohou uplatňovat nejrůznější obecné právní normy upravující zejména ty či ony smlouvy, na nichž však z hlediska jejich právní úpravy není nic specificky sportovního). Avšak právě i normy kogentní, jsou-li ve svém zaměření na tyto vztahy vůbec nějaké, se co do svého počtu omezují na minimum a za základ justifikace nějakého sportovního práva jakožto právního odvětví je nelze nepochybně brát.

Poněkud jinak se na první pohled může zdát hodnocení existence sportovního práva tam, kde se vyskytuje onen intervenční model. Zde se například lze setkat (byť zatím spíše zřídka) se státní normotvorbou již na úrovni zakotvení samotného ústavního subjektivního práva na sport či práva sportovat. Kromě toho se v různých oblastech světa šíří občas tendence problematiku sportu koncentrovat do speciálního zákona o sportu (jak je tomu například ve slovenském zákoně č. 440/2015 Z. z., o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů) anebo jí přinejmenším alespoň věnovat pozornost sice parciálně, avšak rozsáhle specificky a explicitně v jednotlivých zákonech. Ve všech těchto případech přitom jde většinou o normotvorbu mající charakter veřejnoprávní, a tedy kogentní. Naproti tomu heteronomní sportovní normy dispozitivní ani v intervenčním systému většinou obvyklé nebývají (samozřejmě opět nad rámec obecné právní novotvorby spadající zejména do oblasti smluvního systému).

Není jistě sporu, že náš právní řád v aktuální podobě reprezentuje onen liberální přístup k normativnímu řešení otázek sportu.¹⁰ Na tomto základě a v hranicích heteronomního práva o něm lze tedy učinit dílčí, byť toliko ryze pozitivistický závěr, že v něm sportovní právo jako samostatné právní odvětví zjevně neexistuje. Pokud jde o nadstátní oblast, jakkoli se lze setkávat s myšlenkami o mezinárodním sportovním právu¹¹,

¹⁰ Obdobně viz práce citované v poznámce 8.

¹¹ Jakýmsi „startem“ těchto myšlenek patrně byl první mezinárodní kongres sportovního práva, který se konal na sklonku roku 1992 a na jehož základě byla vytvořena International Association of Sports Law (ISLA), která i nadále pořádá své mezinárodní kongresy sportovního práva.

těžko se ubránit dojmu, že sportovní právo jakožto skutečně právo ve smyslu uceleného souboru právních norem ani zde neexistuje; to platí jak o oblasti pramenů reálného mezinárodního práva (zejména reálných mezinárodních smluv), tak o oblasti dalších právních pramenů, o které se opírá například Evropská unie či jiné analogické společenství států¹².

Tímto pozitivistickým závěrem ovšem není dotčena otázka, jak je to s oním autonomním právem, ani otázka, jak to má být s heteronomním právem v oblasti sportu, a tedy případně i heteronomním sportovním právem *de lege ferenda*, a to samozřejmě i s přihlédnutím k otázce, jak hodnotit existenci heteronomního sportovního práva tam, kde vládne zmíněný intervenční model.

3. Otázka sportovního práva jako práva autonomního

Jako autonomní právo bývá označováno to, co za právo naopak obvykle považováno není, tj. soustava pravidel, která se jako regulátor lidského chování rodí na základě toho, co dnešní občanský zákoník označuje jako právní jednání a co určuje chování v právních vztazích v míře, v jaké takovouto autonomní regulaci chování nevyklučuje (samozřejmě ve své kogentní části) ono heteronomní právo¹³. Od heteronomního práva se právo autonomní liší tím, že nepůsobí *erga omnes*, nýbrž toliko *inter partes*, to znamená pouze vůči těm, kdo buď toto právo sami svým právním jednáním vytvořili, anebo je jinak dobrovolně přijali ať již výslovnou akceptací, nebo tím, že se mu podřídili mlčky, zejména vstupem do právnícké osoby spravující se tímto autonomním právem (jež má například podobu stanov spolku apod.).

¹² Na tom nic nemění známá Bílá kniha o sportu vydaná na půdě EU v roce 2007, která na jedné straně svým poukazem na judikaturu Evropského soudního dvora, jakož i na rozhodnutí Evropské komise sice explicitně uznává specifickou sportu, která je však sama dokladem pouze relativně velmi omezeného okruhu vztahů, na něž se skutečně právní normy v této oblasti vztahují. Přitom přes další rozvoj, k němuž v právoformní činnosti EU od vydání Bílé knihy o sportu nepochybně došlo (zejména v podobě Lisabonské smlouvy, která na sport nezapomíná), sotva lze tvrdit, že by se na tomto stavu něco skutečně kvalitativního změnilo.

¹³ Teoreticky lze o výjimce uvažovat v případě známého, dnes již letitého problému tzv. *self regulatory contracts*, pokud se o nich uvažuje v souvislosti se smlouvami s cizím prvkem, kde v úvahu připadá volba práva, která implikuje formálně logicky též volbu autonomního práva, a tím i teoretickou možnost vyloučit aplikaci kogentního práva stranami smlouvy. Tato výjimka je však stěžejně udržitelná a oprávněně bývá odmítána pro svou nekorektnost, a to se závěrem, že ani touto cestou nelze *ius cogens* vyloučit. (Z naší teoretické fronty zřejmě prvé zdůvodnění tohoto stanoviska viz KNAPP, V. In SMITTHOFF, C. (red.) *Sources of the Law in International Law*. London: 1964, s. 276.)

Odtud vyplývá, že zdrojem autonomního práva je v podstatě vždy ta či ona smlouva a z tohoto hlediska lze autonomní právo nikoli nepřiléhavě (byť zase jistě ne zcela přesně) označovat jako *lex contractus*. Tato smlouva však mnohem častěji než svou klasickou podobu (ať písemnou, nebo ústní) mívá podobu toho či onoho parapravního normativního aktu, který nejso právním předpisem, přesto na smluvním základě zavazuje své adresáty, a to zejména jako příslušníky určitého společenství (například řečeného spolku), návštěvníky určitého místa (ve sportu například stadionu) atp. Někdy se z tohoto okruhu smluvního autonomního práva (byť s poukazem na riziko obtížného rozlišení) vylučují autonomní normativní akty typu nezávazných konvencí, mezi jejichž příklady se uvádějí různá pravidla her, pravopisná pravidla apod.¹⁴ Nezdá se však, že by takovýto přístup byl, přinejmenším za všech okolností, zcela bez pochybností, zejména mají-li se na mysli například pravidla fotbalu, hokeje, ale i tenisu apod., a to bez zřetele k tomu, že porušení i těchto pravidel (jak se při jejich odlišení od autonomního práva připouští) může být dokonce právně významné. V míře, v jaké porušení těchto pravidel je porušením smlouvy (byť smlouvy *sui generis*), je totiž i ono samozřejmě protiprávní a jako svůj následek má, respektive přinejmenším může mít svou sankci srovnatelnou se sankcí za porušení klasických parapravních normativních aktů. Rovněž tato pravidla sportovních her tedy jako součást autonomního práva lze podle zde zastávaného názoru považovat.

Pokud jde o celý konglomerát autonomních norem týkajících se sportu, i v jejich rámci (podobně jako u heteronomních právních norem, byť nikoli totožně) je třeba rozlišovat jak normy, které představují speciální úpravu otázek spojených se sportem, tak normy, které s ohledem na svůj obecný charakter se sportem pouze souvisejí. Příkladem prvních jsou právě sportovní, respektive soutěžní pravidla v jednotlivých sportovních odvětvích, a to i nad rámec oněch zmíněných samotných pravidel hry, dále normy týkající se rozhodčích, normy řešící přestupy hráčů mezi kluby apod. Jako příklad druhých lze uvést různá interní organizační pravidla sportovních spolků, která sice pro fungování příslušného sportovního odvětví mají svůj význam, bylo by a často též je však možné je použít i při organizaci života spolků, které se sportem nemají nic společného. Další rozlišení autonomního práva v oblasti sportu, které v rámci heteronomního práva svou obdobu většinou nemá, pak spočívá v rozdílech autonomního práva jednak obecného, které se týká více méně všech sportovních odvětví (například pravidla fair play), a jednak specifického, které se vztahuje jen na

některé sportovní odvětví, popřípadě na určitou skupinu takových odvětví (například soutěžní pravidla fotbalu nebo řečená pravidla přestupu hráčů v klubech působících v kolektivních sportech).

Co se týče rozsahu norem autonomního práva týkajícího se sportu, ani on není obecný. Jednak je předem neurčitelný obecně, totiž s ohledem na jakousi kvantitativní „nekonečnou“ variabilitu svobodné vůle, kterou je *lex contractus* formován, a jednak do jisté míry představuje opačný obraz heteronomního práva týkajícího se sportu, a to v tom smyslu, že často „zaplňuje prostor“, kde se heteronomní právo neuplatňuje (a naopak se zásadně neuplatňuje tam, kde heteronomní právo působí, ledaže výjimečně působí paralelně s tímto heteronomním právem).

Je to právě tato souvislost, která vyvolává naznačený jev, že mnoho autorů nejen o heteronomním a autonomním právu týkajícím se sportu takřka říká „mluví jedním dechem“ (byť jedno ani druhé tak terminologicky většinou neoznačují), ale nezřídka mezi oběma těmito normativními regulacemi ani nečiní jednoznačné diference. To se projevuje samozřejmě při úvahách o vnitrostátní regulaci.¹⁵ Pozoruhodně se to však projevuje i v rámci nadnárodní regulace sportu. Zde zajímavou ukázkou představuje například v oblasti boje proti dopingovému tzv. Antidopingový kodex, který v roce 2003 vznikl na půdě Světové antidopingové agentury (WADA) a který přes svůj charakter „produktu“ soukromoprávní nadace (založené v roce 1999 podle švýcarského práva) bývá nezřídka vnímán jako regulace právní nebo v jejím rámci bez dalšího alespoň traktován¹⁶ (maje ostatně co do své aplikovatelnosti přinejmenším srovnatelnou, ne-li dokonce vyšší efektivitu). Obdobnou ukázkou pak je v tomto směru judikatorní činnost Rozhodčího soudu pro sport (CAS), založeného Mezinárodním olympijským výborem, která

¹⁵ Názorným svědectvím toho je již citovaná kolektivní práce *Sportovní právo*, kde právě pod tímto názvem jeden z nejhodnotnějších příspěvků (M. Supa) se věnuje převážně právě mimoprávním sportovním normám (jakkoli autor shodou okolností mezi touto mimoprávní regulací a skutečným heteronomním právem důsledně rozlišuje). Jiným příkladem pak je rovněž již citovaná práce KUBÍČKA, J. *Sport a právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, ISBN 978-80-210-6040-1, kde se na řadě míst v souvislosti s řešením otázek práva ve sportu pojednává o sportovních normách, a to logicky v návaznosti na tzv. legální licenci, kterou dnes u nás obsahuje čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (a která mj. sahá ke staré zásadě „*quae lex non prohibet, debent permissa videri*“).

¹⁶ Je ovšem třeba připustit, že někdy se tento kodex označuje jako „svět sám pro sebe“ s poukazem na to, že jeho ustanovení jsou vykládána jako nezávislý autonomní text bez odkazu na platné právo (srov. HAMERNÍK, P. V čem spočívá podstata sportovního práva. In *Sportovní právo*. Praha: Auditorium, 2012, s. 31 a násl., ISBN 978-80-87284-28-5, jakož i literaturu tam uvedenou).

¹⁴ Srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 53.

v různých pojednáních slouží jako ten či onen doklad o sportovním právu či o právu ve sportu, ačkoli tento „soud“ s ohledem na svůj zcela nepochybně soukromoprávní charakter samozřejmě nemůže být dost dobře nadán precedenční pravomocí, a mají-li tak jeho některá rozhodnutí normativní charakter, pak jistě toliko jako specifický parapravní normativní akt. Samostatnou kapitolou jsou pak například v oblasti fotbalu předpisy FIFA a UEFA, které jsou ve fotbalovém prostředí chápány jako „*suprema lex*“, o kterém se vůbec nepochybuje a k němuž je tak brán zřetel primárně většinou bez dalšího (byť je třeba připustit, že tento postoj zpravidla není reprezentován představiteli právní nauky).

Vzdor všem shora uvedeným představám nebo alespoň zjednodušujícím přístupům autonomní právo, ať v tom či onom svém prameni, objektivním právem *proprio sensu* samozřejmě není, a to i přesto, že *in concreto* má svou právní závaznost stejnou jako právo heteronomní¹⁷. To, co se jej v oblasti sportu týká, tedy nelze řadit do nějakého právního odvětví (ať již „klasického“, nebo nějak nově konstruovaného), neboť právní odvětví jsou vlastní jistě toliko právu heteronomnímu, které se z nich skládá, zatímco u práva autonomního tomu tak zřejmě není. Proto lze uzavřít, že v hranicích autonomního práva o sportovním právu jako o právním odvětví nemá smysl hovořit.

4. Otázka heteronomního sportovního práva *de lege ferenda*

Vychází-li se ze shora naznačených premis jednak o tom, že z pozitivistického hlediska u nás, respektive v prostředí, kde se neuplatňuje onen intervenční model právní úpravy oblasti sportu, heteronomní sportovní právo neexistuje, a jednak o tom, že autonomní právo v oblasti sportu nelze chápat jako součást právního odvětví (ať již jakéhokoli), klade se zákonitě dále naznačená již otázka, zda se s popsáním stavem heteronomního práva, jak v oblasti sportu existuje například u nás, spokojit a v této souvislosti sportovní právo nenastolit. S tím souvisí i obecnější otázka, zda, neexistuje-li sportovní právo při aplikaci onoho liberálního přístupu k právní úpravě sportu, existuje alespoň tam, kde se ve vysoké míře aplikuje opak, tedy intervenční přístup.

Na první z položených otázek zasluhuje ohledně spokojenosti s právní úpravou sportu u nás odpovědět jistě negativně. Přitom námitky *de lege ferenda*

vystupují do popředí právě především ve vztahu k tomu, co v našem právu upraveno není, i když nescházejí ani námitky týkající se toho, co v něm upraveno je. Aniž je možné na tomto místě podat v daných souvislostech hlubší seriózní analýzu, upozorňuje na sebe notoricky známá potřeba doplnění naší právní úpravy především o jasné vymezení právních základů profesionálního výkonu sportovní činnosti (k čemuž se pak může vázat i dílčí úprava základů sportu amatérského). S tím pak souvisí též neméně známá potřeba dořešení navazujících daňových otázek. Určitý a do značné míry heterogenní prostor se dále otevírá pro úplnější a hlavně efektivní legislativní řešení opatření proti negativním jevům ve sportu (ať již jde zejména o doping ve sportu, manipulaci s výsledky soutěží, opatření proti násilí aj.). K tomu všemu pak lze podle okolností přiřadit i některá legislativní pojmová vymezení, která přispějí ke sjednocení sportovní terminologie. Vedle všech těchto v podstatě veskrze kogentních úprav nelze vyloučit ani užitečnost (i když zřejmě nikoli nezbytnost) některých speciálních dispozitivních právních norem týkajících se zejména základních smluvních typů v oblasti sportu.

Bez nároku na úplnost výčtu legislativních námětů na tomto místě lze konstatovat, že k těm námětům, jež byly uvedeny, se mohou přidružit i některá témata další, a to i ta, která umožní dílčí státní normativní intervence do sportovní sféry. Tato intervence se však zdá být přípustná pouze při dodržení dvou imperativů. Obecný je ten, že by měla být pokud možno co nejrezervovanější. Specifický pak spočívá v tom, že ji lze akceptovat pouze v míře, která je nanejvýš úměrná podpoře, kterou stát sportu poskytuje. A s tím souvisí i druhý naznačený problém *de lege ferenda*. Právní základ státní podpory sportu u nás na jedné straně existuje. Zejména zkušenosti z posledního období však na druhé straně jasně ukazují, že tato úprava neodpovídá potřebám, jejichž uspokojení sport vyžaduje a zasluhuje. Zde se tedy rozprostírá další pole, jehož „obhospodaření“ je potřebné legislativně zabezpečit (byť v tomto posléze uvedeném případě nemusí jít vždy jen o legislativu v pravém slova smyslu, tj. o právní úpravu v samotném zákoně).

Všechny shora uvedené náměty a požadavky naznačují odpověď na otázku, zda jejich případné respektování naší legislativou, a to třeba i při dodržení případného požadavku vydání nějakého ucelenějšího zákona o sportu a jeho podpoře, povede ke vzniku sportovního práva, či nikoli. Jakkoli jde o náměty, které jistě nejsou zanedbatelné a jejichž realizace podle okolností může vést i k rozsáhlejšímu právně normativnímu výsledku, nezdá se, že by bylo opodstatněné dospívat k závěru o existenci sportovního práva

¹⁷ To mimochodem pro *lex contractus* již přes dvě stě let skvěle ilustruje zejména francouzský Code civil ve svém článku 1134: „*Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites.*“ (Smlouvy legálně utvořené nahrazují zákon pro ty, kteří je uzavřeli.)

jakožto právního odvětví¹⁸. Avšak nejen to. Značné pochybnosti vzbuzuje opodstatněnost představy sportovního práva jakožto právního odvětví i tam, kde se případně přijme intervenční model právní úpravy sportu. Předně je evidentní, že v případě souboru právních norem, které připadají v úvahu jako obsah sportovního práva, rozhodně nejde o „klasické“, respektive základní právní odvětví, a to ani v oblasti soukromého práva, ani v oblasti práva veřejného. O tom ostatně svědčí skutečnost, že ať již je přístup k regulaci sportu objektivním právem z hlediska kvantitativního jakýkoli, nelze nepřipustit, že se právní aspekty sportu nacházejí právě jak v oblasti veřejného práva, tak i v oblasti práva soukromého. V úvahu by tedy připadalo přistupovat ke sportovnímu právu jako k tomu, co někdy bývá v teorii práva označováno jako smíšené, respektive komplexní právní odvětví, které je vytvořeno *ad hoc* a zahrnuje prvky různých právních odvětví základních¹⁹. Ani tento přístup se však nezdá jako dostatečně opodstatněný. V každém případě nikoli pro stoupence názorového proudu, který s existencí žádných takových odvětví nepočítá.²⁰ Avšak ani tam, kde se o takových odvětvích uvažuje, se nelze ubránit dojmu, že jde o něco jiného. Vezme-li se pro ukázkou dnes pravděpodobně nejnázornější příklad, jímž je právo životního prostředí, je zřejmé, že to, co se jím reguluje, je jím normativně regulováno jako více méně homogenní oblast společenských vztahů, respektive chování v nich, přičemž jde o normativní regulaci v podstatě vyčerpávající, tj. takovou, která nevyžaduje žádnou nebo přinejmenším žádnou rozsáhlejší další (tj. mimoprávní) normativní regulaci. Naproti tomu to, co se považuje za předmět heteronomního sportovního práva, nejenže je extrémně heterogenní sférou vztahů ve společnosti, ale samo o sobě to nemůže obstát bez rozsáhlé normativní regulace mimoprávní (jejíž opodstatněná

existence potom i při zvolení mimořádně širokého intervenčního modelu právní regulace sportu vede k tomu, že taková heteronomní právní regulace pravděpodobně nikdy nebude dosahovat kvantitativně rozsahu právní regulace životního prostředí). I když se tedy lze setkávat s více či méně sofistikovanými apologetikami existence sportovního práva jakožto právního odvětví²¹, ukazuje se jako rozumnější vycházet z toho, že takové právní odvětví neexistuje a ani v budoucnu by patrně existovat nemělo.

5. Otázka sportovního práva jako vědecké a pedagogické disciplíny

Odmítnutí sportovního práva jako právního odvětví ovšem neznamená negaci pojmu sportovního práva vůbec. Předně by bylo zcela zbytečné a jistě i neúčinné jeho pojem odmítat v běžné mluvě, kde se více méně vžil a kde jako hovorová zkratka může přispívat a nepochybně i přispívá k flexibilitě komunikace; to platí jmenovitě tam, kde se komunikuje z hlediska právního v laických sociálních skupinách, tj. kde není nutné lpět na exaktnosti výrazů. Zbytečné a nesprávné by však bylo odmítat pojem sportovního práva i v odborných právnických kruzích. Důvodem je skutečnost, že je nepochybně nutné, aby byla oblast chování týkajícího se tak či onak sportu poznávána a konečkonců i dále rozvíjena nejen z meritorního hlediska vlastní sportovní činnosti, ale i z hlediska normativního. Přitom toto poznání a rozvoj musí mít nezbytně komplexní charakter.

To konkrétně znamená poznávat a podle potřeby též kriticky hodnotit a zdokonalovat vlastní právní normy, které se sportu týkají a které vždy musí být více či méně rozptýleny v různých právních předpisech, a to i když je či bude právní problematika sportu koncentrována do specializovaného zákona. Současně to ovšem znamená orientovat se na to, jakož i přispívat k rozvoji toho, kde leží nepochybně gros novotvorby týkající se sportu, tj. souboru oněch mimoprávních sportovních norem.²² Potřeba tohoto komplexního přístupu k normotvorbě týkající se sportu tedy nejen připouští, ale dokonce i indikuje akceptaci sportovního

¹⁸ Tento závěr je činěn samozřejmě bez zřetele ke spíše výjimečným právním názorům, které zjevně inklinují k uznání jednotlivých „právních odvětví“ pouze „pro pedagogické účely“ (viz například BOGUSZAK, J. In VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: CODEX, 1996, ISBN 80 85963-06-X, s. 80, nebo též In BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, ISBN 80-86432-13-0, s. 90).

¹⁹ Srov. například KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 69.

²⁰ Takový přístup (který byl vcelku běžný zejména v obdobích před tím, než jednotliví představitelé právní nauky specializující se na dílčí okruhy právních norem postupujícími různými klasickými právními odvětvími začali tyto okruhy právních norem prosazovat jako samostatná právní odvětví) není přitom neopodstatněný, neboť připuštěním takovýchto smíšených odvětví, která zahrnují i jednotlivé normy „klasických právních odvětví“, znamená zařazení elementu či elementů do systému, který je koncipován na základě jednoho kritéria, cestou porušení jednotnosti tohoto kritéria připuštěním jakéhosi „paralelního“ kritéria dalšího (nebo dokonce jakýchsi kritérií dalších).

²¹ Srov. zejména poznámku 3.

²² Pouze pro ilustraci z tohoto pohledu zasluhuje pozornost téměř olbřímí novotvorba, k jejímuž vypracování (za částečné participace i některých akademických pracovníků Fakulty právnické ZČU) přistoupila před několika lety Fotbalová asociace ČR a která spolu se stanovami čítá celou desítku jen těch nejzákladnějších (a většinou i značně rozsáhlých) předpisů; přitom na tuto normotvorbu navazuje řada analogických dalších předpisů, jež vydaly pobočné spolky asociace (tj. krajské a okresní fotbalové svazy, včetně Pražského fotbalového svazu) a které s předpisy asociace tvoří jeden celek, bez něhož by organizace a fungování celého našeho fotbalového hnutí nemohly před opodstatněnými náročnými právními požadavky dost dobře obstát.

práva jako vědní disciplíny s tím, že její uvedené označení, které je ve shora popsaném smyslu exaktně těžko obhajitelné na úrovni vlastního právního systému složeného z jednotlivých právních odvětví, je plně adekvátní na úrovni právní nauky.

Podrobnější vysvětlení jistě nevyžaduje, že zasluhuje-li určitá vědní oblast vědeckého zkoumání, zasluhuje většinou, aby byly výsledky tohoto jejího zkoumání též dále šířeny v rámci vzdělávacího procesu. To platí i o vysoce specializovaných úzkých oblastech poznání a tím spíš to pak platí o tak rozsáhlých oblastech, k nimž patří normativní úprava otázek týkajících se sportu.²³

Pokud jde konečně o právě naznačenou náplň sportovního práva jakožto vědecko-výzkumného a vzdělávacího procesu týkajícího se sportu, je třeba na úrovni jak heteronomního práva, tak i na úrovni práva autonomního věnovat pozornost nejen národní (vnitrostátní) normotvorbě, ale i normotvorbě nadnárodní.

²³ V těchto případech ke sportovnímu právu jakožto k právní науce a právní disciplíně naopak s řečeným Gábrisem, který v práci citované v poznámce 3 existenci sportovního práva deklaruje i v těchto oblastech, lze plně souhlasit.

Přitom nutné je sledovat nejen přímou vertikální souladnost národní normotvorby s normotvorbou nadnárodní jak v segmentu heteronomního práva, tak v segmentu autonomního práva, ale též interakce mezi nadnárodními úpravami a národními úpravami napříč oběma segmenty. Dále, ve všech případech hlavní směr výzkumu a vzdělávání musí cílit zjevně na otázky novotvorby spjaté se sportem přímo, tj. na otázky speciální sportovní novotvorby; opodstatněné ovšem nezdědka je, zejména v pedagogickém procesu, orientovat pozornost též na normotvorbu obecnou, která má význam nejen pro sportovní sféru, ale i pro oblasti jiné. Konečně co do pragmatické využitelnosti lze předpokládat i požadovat výzkum a výuku sportovního práva se zaměřením především na praktické otázky; opomíjet ovšem nelze, a to především v oblasti výzkumu, ani otázky teoretické; to má svůj přirozený důvod všeobecný, v současné době však se k tomu druží i důvod specifický, spočívající v tom, že teoretické stránky sportovního práva zůstávají (přinejmenším v našich podmínkách) stále ještě v mimořádně zanedbaném stavu. Pokud tedy tento článek alespoň v malé míře přispěje k odstranění tohoto nedostatku, splní svůj účel.

Distinctiveness of the Politico-Administrative System of the Chełm Governorate (1912–1915)¹

*Dr hab. Andrzej Wrzyszczy, Professor of UMCS
Chair of History of State and Law Faculty of Law and Administration,
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland*

Abstrakt: Z posouzení legislativy týkající se odtržení Chełmské gubernie z právního a politického hlediska je zřejmé, že tyto zákony byly vypracovány poměrně provizorně a chaoticky z politických, etnických a náboženských důvodů. Zákodárcům očividně nezbyl čas na řádnou koordinaci předpisů v oblasti práva, obecné či nekonsolidované správy. Pokusíme-li se posoudit praktické důsledky krátké existence Chełmské gubernie, je nutno podotknout, že jsou v zásadě vymezeny obdobím 1. světové války. Na jejím konci v listopadu 1918 Polsko znovu získalo nezávislost, což vedlo ke zrušení ruských zákonů upravujících zřízení a fungování Chełmské gubernie a k eliminaci praktických důsledků opatření přijatých carskými úřady.

Abstract: When assessing the legislation regarding the separation of the Chełm Governorate in legal and political terms, it seems evident that these law were prepared for political, ethnic and religious reasons in a chaotic, provisional manner. The legislature apparently ran out of time to coordinate regulations regarding law, general administration and non-consolidated administration in an orderly manner. Attempting to assess the practical consequences of the short functioning of the Chełm Governorate, it should be noted that they can essentially come down to the period of the First World War. The end of World War I in November 1918 and the regaining of independence by Poland resulted in a repeal of the above-mentioned Russian laws relating to the establishment and functioning of the Chełm Governorate, and crossed out the practical consequences of the actions of the tsarist authorities.

1 Introduction

The Chełm Governorate (Kholm Governorate) was an administrative division that only lasted 3 years. Despite such a short period, its functioning triggered enormous controversy. It was situated on borderland and was inhabited by people of diverse ethnicity, religion and their economic status as well. The Chełm Governorate was established in 1912 pursuant to a law enacted by the Russian State Duma and approved by Emperor Nicholas II on 23 June/ 6 July 1912.² In practice, these

provisions became effective on 1 September/14 September 1913. From that moment the administration authorities of the governorate level in Chełm started to operate. The event was in the form of a very official state ceremony, supplemented with Orthodox Church services.³ The reasons for establishing the Chełm Governorate are rooted in the religious and national policy of the tsarist authorities after the fall of the January Uprising in 1864. The idea of distinguishing, within the Kingdom of Poland, an administrative division of a special legal and administrative status, in which the Orthodox population would have been a majority group, was repeatedly proposed many times over several decades until 1912.⁴ It was characteristic

¹ This article was first delivered on 14 June 2018 as a paper at the international conference held by the Faculty of Law, University of West Bohemia, Plzen, Czech Republic. The paper was published in Polish [in:] *Administracja, Samorząd, Prawo. Księga jubileuszowa z okazji dziesięciolecia funkcjonowania Instytutu Administracji, Samorządu i Prawa Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach*, eds. STRUS, D., DUK-MAJEWSKA, A. Warszawa – Siedlce 2014, pp. 317–330.

² *Sobraniye zakoneniya i rasporyazheniya pravitelstva*, izdavayemye pri Pravitelstvuyushchem Senate (hereinafter: SUIRP) of 4/17 June 1912, no. 128, *Otdel pervyy*, vol. 1120, pp. 2377–2380. At the same time, the Siedlce Governorate was liquidated, the Lublin Governorate underwent significant territorial changes,

while the Łomża Governorate was affected to a smaller extent. *ĆWIK, W., REDER, J. Lubelszczyzna dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*. Lublin: 1977, pp. 107–108; *GÓRAK, A. Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918)*. Lublin-Radzyń Podlaski, 2006, pp. 81–82.

³ WRZYSZCZY, A. *Gubernia chełmska. Zarys ustrojowy*. Lublin: 1997, pp. 73, 97–99.

⁴ WIECZORKIEWICZ, P. P. *Z genezy projektu wydzielenia Chełmszczyzny*, *Rocznik Lubelski*, vol. 23/24, (1981/1982),

that the tsarist bureaucracy apparatus based on the full and absolute power of the monarch (tsarist autocracy) refrained from applying such a solution.

The separation of the Chełm Governorate took place during an exceptional period of systemic reforms which were crucial in the history of Russia, resulting from the war with Japan (1904–1905) lost by Russia and transformations related to overcoming social protests (these events are usually referred to in the literature as the Revolution of 1905–1907). The social and political freedoms obtained in this period led to the establishment of legal political parties (at that time, an absolute novelty in the whole history of Russia) and the flourishing of ideological, religious, economic and ideological disputes. As regards the western borderlands of the tsarist empire (the Kingdom of Poland), these conflicts focused mainly on the national and religious spheres. The imperial edict of toleration of 17/30 April 1905 was of crucial importance here.⁵ The dominant effect of this normative act in the eastern part of the Lublin region was the adoption of the Roman Catholic religion by numerous Orthodox Christians. In fact, the converts were mostly Greek Catholics (so-called Uniates), who had been counted by the tsarist authorities in the 70s of the nineteenth century (against their will) as followers of the Orthodox faith. It is worth noting that they could not return to their previous Uniate denomination, as this denomination was officially non-existent in the territory under Tsar's rule.⁶ The religious and political Russian elites became deeply concerned about the extent of the conversion. A legislative counter-offensive was being prepared for a few years to stop the expansion of the Roman Catholic church and limit the Polonization of the eastern areas of the Siedlce Governorate and the Lublin Governorate. The dragging legislative procedure was a manifestation of complexity of the issue and the lack of precise draft laws aimed at sopping the Latinization and Polonization of the disputed territories.⁷

Lublin: 1986, pp. 112–113, 117–122; Ibidem, *Polityka rosyjska wobec Królestwa Polskiego w latach 1909–1914*, doctoral dissertation, Warszawa 1976, vol. III, p. 481; GRONIEWSKI, K. Walka Milutina z Bergiem (Spór o reorganizację Królestwa Polskiego po roku 1863). *Kwartalnik Historyczny*, R. LXIX, 1962, no. 4, p. 893; KINDLER, K. *Die Cholmer Frage 1905–1918*. Frankfurt am Main: 1990, p. 54; Dokumenty w sprawie guberni chełmskiej, Kraków: 1908, pp. 3–8, 20–23; KONDERAK, A. *Gubernia chełmska*. *Zwierzciadło Chełmskie*, 13/90, p. 6; GLIZA, A. Neoslawiści a kwestia wyodrębnienia Chełmszczyzny w początkach XX wieku. *Rocznik Chełmski*, vol. II, 1996, pp. 157–162; WRZYSZCZ, A. *Gubernia chełmska...*, pp. 19–27.

⁵ CABAJ, J. *Unicy Podlasky wobec ukazu tolerancyjnego z 30 kwietnia 1905 roku*. *Rocznik Białkopodlaski*, vol. IV, 1996, p. 155.

⁶ Ibidem, pp. 162–168.

⁷ ŁUKAWSKI, Z. *Koło Polskie w rosyjskiej Dumie Państwowej w latach 1906–1909*, Wrocław 1967, passim; Ibidem, *Koło Polskie w rosyjskiej Dumie Państwowej wobec kwestii chełmskiej*, *Zeszyty*

2 Legal basis for the Chełm Governorate

These works resulted in the aforementioned Act of 23 June/6 July 1912. Formally, the Act was not of the highest rank, but it undoubtedly marked the directions for further legislative work. The special political status of the new Chełm Governorate resulted also from a series of successive legislative acts of various significance, complementing or refining the provisions of the Act of 23 June/6 July 1912. These include, above all, Acts. Among them, of significant importance were two Acts on allocating funds from the state treasury to adopt the town of Chełm to serve as the capital of the governorate.⁸ The role of the Act in the establishment of posts of the Chełm's governorate officers subordinated to the Interior Ministry and municipal police headquarters in Chełm should also be noted.⁹ In terms of internal revenue administration, the paramount importance had the Act on the establishment of the Chełm Tax Chamber.¹⁰ The act of 7/20 May 1914¹¹ was of significant importance for the financing of the Chełm's internal affairs bodies. Another act of this significance regulated the management of national property.¹² The most important regulations on justice

Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prace Historyczne*, Kraków 1966, pp. 159–182; WIERZCHOWSKI, M. *Sprawy Polski w III i IV Dumie Państwowej*, Warszawa 1966, passim; Ibidem, *Sprawa Chełmszczyzny w rosyjskiej Dumie Państwowej*, *Przeгляд Historyczny* (1966), vol. LVII, no. 1, pp. 97–123; WIECZOR-KIEWICZ, P. P. *Biskup Eulogiusz i oderwanie Chełmszczyzny od Królestwa Polskiego*, [in:] *Historia XIX i XX wieku. Studia i szkice*. *Prace ofiarowane Henrykowi Jabłońskiemu w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979, pp. 86–98; HARUSEWICZ, M. *Za carskich czasów i po wyzwoleniu*. Londyn: 1975, pp. 95–105.

⁸ Act approved by the Emperor, of 26 June/9 July 1912 (*Ob otpuske iz gosudarstvennogo kaznacheystva sredstv na prisposobleniye goroda Kholma k nadobnostyam gubernskogo goroda*), SUiRP of 16/29 July 1912, no 147, *otdel pervyy*, vol. 1296, s. 2752; Act approved by the Emperor, of 22 June/9 July 1912 (*Ob otpuske iz gosudarstvennogo kaznacheystva sredstv na okonchanie rabot po vozvediyeniyu v gorode Kholme zdaniy dla uchrezhdeniy vedomstva Ministerstva Vnutrennykh Del*), SUiRP of 15/18 July 1914, no 158, *otdel pervyy*, vol. 1799, p. 2646.

⁹ Act approved by the Emperor, of 7/9 July 1913 (*Ob ustanovlenii shtatov Kholmskikh gubernskikh uchrezhdeniy Ministerstva Vnutrennykh Del i Kholmskogo gorodskogo politseyskogo upravleniya*), SUiRP of 30 July/12 August 1913, no 162, *otdel pervyy*, vol. 1495, pp. 3346–3353.

¹⁰ Act approved by the Emperor, of 7/20 July 1913 (*Ob uchrezhdenii kazennoy palaty v gorode Kholme*), SUiRP of 2/15 VII 1913, no. 164, *otdel pervyy*, vol. 1534, pp. 34123413.

¹¹ Act approved by the Emperor, of 7/20 May 1913 (*Ob otpuske iz gosudarstvennogo kaznacheystva sredstv na pokrytiye proizvedennykh v 1913 godu rashodov po perevodu uchrezhdeniy vedomstva Ministerstva Vnutrennykh Del iz goroda Sedletsy v gorod Kholm*), SUiRP of 13/26 May 1913, no. 116, *otdel pervyy*, vol. 1293, p. 1978.

¹² Act approved by the Emperor, of 22 June/5 July 1914 (*Ob uvelichenii shtata Kholmsko-Volynskogo upravleniya zemledeliya*

administration were contained in the Act on the structure of the judiciary in the Chełm Governorate.¹³

Apart from these Acts, one must also mention secondary legislation: two ordinances of the Minister of Justice and a normative act issued by the Council of Ministers on the judiciary in the Chełm Governorate.¹⁴ From the formal and legal perspective, the Emperor's act establishing the coat of arms for the new governorate was important.¹⁵ Other examples are two ordinances of the Interior Minister,¹⁶ an ordinance of the Minister of Finance¹⁷ and a normative act of the Minister of War.¹⁸

i gosudarstvennykh imushchestv), SUIRP of 5/18 July 1914, no. 158, *otdel pervyy*, vol. 1810, pp. 2651–2652.

¹³ Act approved by the Emperor, of 3/16 July 1914, (*Ob ustroystve sudebnoy chasti v Kholmской gubernii i o vyzvyayemom obrazovaniiyem nazvannoy gubernii izmenenii shtatov nekotorykh sudebnykh*), SUIRP of 13/26 July 1914, no. 168, *otdel pervyy*, vol. 1952, pp. 2810–2813.

¹⁴ *Rasporyazheniye* of the Minister of Justice of 10/23 July 1914 (*O stroke otkrytiya ipotechnogo otdeleniya pri kholmском okružnom sude, ob ustanovlenii poryadka peredachi del iz odnogo ipotechnogo otdeleniya v drugoye i ob ustanovlenii osobykh vremennykh pravil, koimi dolzhny rukovodstvovatsya ipotechnye otdeleniya Lyublińskiego, Sedletsкого i Kholmского okružnykh sudov pri peredache oznachennykh del*), SUIRP of 15/28 July 1914, no. 174, *otdel pervyy*, vol. 1990, pp. 286–287; *Rasporyazheniye* of the Minister of Justice of 24 August/6 September 1914, (*O prestanovlenii otkrytiya ipotechnogo otdeleniya pri Kholmском okružnom sude*), SUIRP of 28 August/10 September 1914, no. 242, *otdel pervyy*, vol. 2328, pp. 3402–3403; *Polozheniye* of the Council of Ministers approved by the Emperor, of 16/29 September 1914, (*Ob otsrochke vvedeniya v deystviye nekotorykh svyazannykh s rashodami iz gosudarstvennogo kaznacheystva uzakoneniya*), SUIRP of 26 September/9 October 1914, no. 264, *otdel pervyy*, vol. 2417.

¹⁵ SUIRP of 1915, No. 12, p. 194.

¹⁶ *Rasporyazheniye* of the Minister of Interior of 6/19 August 1913 (*Ob ustanovlenii granitsy mezhdu Kholmской i Lyublińskiej guberniyami*), SUIRP of 16/29 August 1913, no. 186, *otdel pervyy*, vol. 1775, pp. 4025–4026; *Rasporyazheniye* of the Minister of Interior submitted before the Governing Senate on 5/18 August 1914 (*O raspredelenii otdelyaemykh granichnoy chertoyu Kholmской guberni chastey uyezdov mezhdu sosednimi uyezdami i chastey gmin mezhdu sosednimi gminami v Lyublińskiej i Kholmской guberniyakh*), SUIRP of 18/31 August 1914, no. 181, *otdel pervyy*, vol. 2021, pp. 2945–2948. The decision on the Lublin Governorate was taken on 1/14 June 1914, and on the Chełm Governorate on 27 June/10 July 1914.

¹⁷ *Rasporyazheniye* of the Minister of Finance of 17/30 July 1913 (*Ob obrazovanii Kholmского aktsiznogo upravleniya, ob uprazdnenii Lomzhinsko-Plotsko-Suval'skogo gubern'skogo aktsiznogo upravleniya i o prichislenii Lomzhinsкой i Plotsкой guberniy k vedeniyu Varshav'skogo, a Suval'skoy guberni k Kovenskomu gubern'skim aktsiznym upravleniyam*), SUIRP of 31 August/13 September 1913, no. 188, *otdel pervyy*, vol. 1783, p. 4052.

¹⁸ *Povelniye* of the Minister of War (put forward by the Chief of Gendarmes) approved by the Emperor, of 6/19 September 1913 (*O peremeshchenii Sedletsкого gubern'skogo zhandarm'skogo upravleniya v gorod Kholm s pereimenovaniyem ego v Kholm'skoye gubern'skoye zhandarm'skoye upravleniye i prisvoeniye emu novogo shtata*), SUIRP of 31 January/13 February 1914, no. 30, *otdel pervyy*, vol. 324, pp. 486–487.

The system of normative acts presented above, forming the legal basis for the functioning of the Chełm Governorate, covers only those legal acts which relate solely to that governorate, whether in whole or in part. However, the legislative acts which in the period 1912–1918 provided new regulations on a wider area (although the Chełm Governorate was among other territories covered by them) have not been listed, as they did not affect the specific status of the Chełm Governorate within the system of the Russian state and did not establish exceptional institutions and internal laws, specific only for this governorate.¹⁹ The normative acts discussed here are only a selection of the most important regulations. Lower-tier regulations were deliberately omitted, as they concerned minor matters not having a significant impact on the functioning of the governorate administration.²⁰

3 Specificities in court law

It is always more difficult to implement changes in law than reforms of territorial divisions and administration. The tsarist authorities have not attempted transformation of substantive or procedural law (both civil or penal). Instead, they undertook to adopt new regulations in the field of administrative law in the broad sense. These changes mostly concerned numerous financial regulations (fiscal and loan-related) as well as judiciary and education matters, which was related to, inter alia, with restrictions on the use of the Polish language.²¹ The modification concerning Catholic holidays is particularly noteworthy. The regulations issued by the Committee of Ministers in 1881, stipulating that government offices and schools must not work on Catholic holidays, were amended. The dates of these fourteen holidays were calculated according to the Gregorian calendar.²² The provision that allows the Russian administration to actually control the trade in real estate is symptomatic. From that moment on, loans offered by peasants' banks

¹⁹ A. Wrzyszczy, *Gubernia chełmska...*, pp. 70–71.

²⁰ For example: *Rasporyazheniye* of the Minister of Interior brought before the Governing Senate on 24 June/7 July 1914 (*Ob uchrezhdenii veterynarnykh punktov v g. Byaley Kholmской guberni i pri st. Borovichi Nikolaevskoy zheleznoy dorogi*), SUIRP of 8/21 August 1914, no. 217, *otdel pervyy*, vol. 2141, p. 3192 and *Rasporyazheniye* of the Minister of Interior brought before the Governing Senate on 18/31 July 1914 (*Ob uchrezhdenii v sostave kholmской uyezdnoy politsyi dvokh dolzhnostey mladshikh zemskikh strazhnikov*), SUIRP of 9/22 December 1914, no. 333, *otdel pervyy*, vol. 3081, p. 4551 et seq.

²¹ SUIRP of 4/17 July 1912, no. 128, *otdel pervyy*, vol. 1120 pp. 2379–2380, chapter XI, introduction, paragraph 10, paragraph 11 – sub-paragraph 2)–3), paragraph 12 – sub-paragraph 1)–4) and 6), chapter XIII.

²² *Ibidem*, chapter XI, paragraph 11 – sub-paragraph 1); *Gazeta Sądowa Warszawska* 1912, no. 4, p. 57.

could be granted to people who met the requirements specified in the Enfranchisement Decree of 1864 and thus entitled to acquire land only with the prior consent of the local district commissioner for peasantry. Special tax regulations were laid down, already proven in the so-called western governorates. Land sale deeds were exempt from normal charges if the land passed from the hands of a Polish landowner to a person of Russian origin. The authorities of governorate level were given the powers to supervise theatres in the Chełm Governorate. All dramatic performances staged in a language other than Russian could only take place upon a permission of the Chełm Governor.²³

To underline the changes in the field of court law, common courts were re-organized. The above-mentioned Act on the structure of the judiciary in the Chełm Governorate clearly stood out among the normative acts referred to in the previous paragraph by its comprehensive and detailed character.²⁴ The Act and the secondary legislation issued thereunder provided for several reforms. First of all, they provided for the introduction of the institution of jury, which did not function in the Kingdom of Poland, but operated, since 1864, in Russia (regulations for the Chełm Governorate contained some differences in relation to the Russian model). The regulations relating to justices of the peace were of a technical nature. Commune court precincts were changed accordingly to the new border of the governorate and new borders of districts and communes. It was planned to reorganize conventions of justices of the peace and municipal judges, together with changes in the districts of these conventions. The jurisdiction of justices of the peace covered minor civil and criminal cases.²⁵

The regulation regarding common courts was more important (their jurisdiction covered serious civil and criminal matters). It resulted in the collapse of the previous clear structure of common courts in the Kingdom of Poland. This previous structure was coherent with the general administrative-territorial structure. Accordingly to the structure of the Kingdom divided into ten governorates, the judicial structure was composed of ten district courts, which were located in the capitals of governorates. In accordance with the new regulations, in the 9 governorates of the Warsaw Governorate-General, district courts were still to operate in the same number. The District Court in Siedlce was not to be dissolved, despite the abolition

of the Siedlce Governorate. A decision was made to establish a District Court in Chełm, which was to be included in the judicial network operating in the Kiev Governorate-General. The Kiev Chamber of Judiciary was supposed to be an appeal instance for this court. This decision clearly shows the political reasons for the reform, which do not take into account the legal status and rationality of the work of judicial system. This was manifested within the spheres of substantive and commercial civil law. Other regulations were in force in the Kingdom of Poland than in Russia (including the area of the Kiev Judicial Chamber) – for example, extensive fragments of the Napoleonic Code, the Civil Code of the Kingdom of Poland, Polish mortgage laws of 1818 and 1825 and other. The legislation regarding the separation of the Chełm Governorate did not change the applicable law, and the existing regulations were to continue to apply in this new administrative unit. As a result, the personnel of the Kiev Judicial Chamber had to undergo personnel and structural transformations, because judges sitting in this court had neither theoretical knowledge nor practical experience necessary to decide in the second instance cases arising out in the territory of the Chełm Governorate.²⁶

The legislation regarding the reorganization of common courts as a result of the establishment of the Chełm Governorate has never been implemented. The original date of entry into force of the Act on the structure of the judiciary in the Chełm Governorate (1/14 January 1915) was postponed by one year,²⁷ and the further course of military operations on the Eastern Front of the First World War thwarted these plans completely.

4 Status regarding general administration

The most important change in general administration was the exclusion of the Chełm Governorate from the structures of the Warsaw Governorate-General. The governorate administration was directly subordinated to the Russian Minister of Interior and other ministers and heads of central offices with the rights of ministers within their substantive responsibilities. Such location certainly raised the personal position of the Governor of Chełm among other officials of this rank, but beside prestige, he was not given any additional powers. The exclusion of the Chełm Governorate from the authority of the Governor-General was considered unique only in the area of the Kingdom of Poland. In other areas of the Russian empire, such direct type of subordination

²³ SUiRP of 4/17 July 1912, no. 128, *otdel pervyy*, vol. 1120, p. 2380, chapter XII, paragraph 1, 6, chapter XI, paragraph 12, sub-paragraph 5.

²⁴ WRZYSZCZ, A. *Gubernia chełmska...*, p. 65.

²⁵ SUiRP of 12/25 July 1914, no. 168, *otdel pervyy*, vol. 1952, pp. 2810–2811, chapter I–V; A. Korobowicz, *Reforma ustroju sądownictwa w Królestwie Polskim po 1863 r. Przygotowanie i treść*, Lublin: 1976, p. 146.

²⁶ KOROBOWICZ, A. *Sądownictwo Królestwa Polskiego 1876–1915*. Lublin: 1995, pp. 147–149.

²⁷ SUiRP of 26 September/9 October 1914, no. 264, *otdel pervyy*, vol. 2417.

can be deemed typical. It is rather the role of governor-general which was considered exceptional, as they were treated as intermediate links between governors and the central authorities in St. Petersburg. Generally, it can be said that these functions were established for the borderland areas of Russia and for both capital cities of the empire (St. Petersburg and Moscow). Although for a long time there were governorates-general operating in the part of the empire of our interest (apart from Warsaw, also Vilnius and Kiev), but on the eve of World War I, in 1912 and 1914, the North-Western Governorate-General (Vilnius) and South-Western Governorate-General (Kiev) were liquidated. Therefore, from then on, the Chełm Governorate was adjacent to the east with other governorates directly reporting to the authorities in Petersburg.²⁸

The period of actual operation of the Chełm Governorate administration (less than two years until the evacuation in 1915) does not allow for a documented assessment of its efficiency. It is difficult to say whether the elimination of an additional instance (Governor-General) led to streamlining the administrative procedures, or the opposite: to their lengthiness (the technology of that time certainly did not allow for fast communication between Chełm and St. Petersburg, renamed Petrograd in 1914). On the other hand, it seems it did not have much practical significance for the functioning of administrative bodies at the local and sub-regional level in the new Chełm Governorate (1913–1915). All the more so because the towns which were the seats of district authorities in the new governorate played this role also before 1912. Therefore, there was no problem of moving offices at the district level, while the transfer of Siedlce governorate institutions to Chełm took place with difficulties. The archival query indicates that the governorate and district administration took powers and exercised them within the territorial boundaries resulting from the legislation regarding the separation of the Chełm Governorate. It seems that this thesis cannot be confirmed with regard to local administration (in communes whose territorial shape changed).²⁹

5 Status regarding special administration

Most changes affected special administration. This concerned mainly the Ministry of War, the Ministry of Public Education, the Ministry of Finance, the Ministry of Agriculture and State Property (in 1905 the Main Authority of Agricultural Facilities and Agriculture

was established) and state control structures, which in the tsarist empire were on par with ministerial bodies.³⁰

In military matters, the Chełm Governorate continued to be subordinate to the Warsaw Governor-General. This did not result directly from the provisions of the Act of 23 June/7 July 1912, but the practice of the administration in the new governorate clearly confirms this thesis.³¹

The most complicated situation was in the area of educational administration. It should be stressed that the authority exercising supervision of schools in the Lublin Governorate in 1864–1912 was the Chełm Scientific Directorate.³² It was decided to continue the functioning of this body, but its area of jurisdiction was changed. It was supposed to manage education matters in the Chełm Governorate. The Siedlce Scientific Directorate was liquidated and the new Lublin Scientific Directorate was established for the supervision of education in the Lublin governorate.³³ The particular emphasis the tsarist authorities put on the development of Russian schools in the Chełm Governorate should be noted. This may be demonstrated by the fact that the activity of the Russian administration in this field started well before the beginning of the activity of the general administration of the governorate (the school superintendent of the Kiev Scientific District assumed the duties in supervision of education in the new governorate a few months earlier than its governor). In the years 1913–1914, about ¾ of municipal meetings in the Chełm governorate adopted resolutions on the launch of government elementary schools and parish schools.³⁴ Actions were also taken to establish higher education institutions. The intensive efforts to develop scholarization in the new governorate were coordinated personally by the school superintendent of the Kiev Scientific District, A. N. Derewicki. It should be noted that in the years 1913–1915, the education system in the Chełm Governorate functioned under difficult war conditions. After the evacuation in 1915, the Chełm

³⁰ GRZYBOWSKI, K. *Historia państwa i prawa Polski*, vol. IV od uwłaszczenia do odrodzenia Państwa, Warszawa: 1982, pp. 70–71.

³¹ WRZYSZCZ, A. *Gubernia chełmska...*, p. 58.

³² For more information on the causes and circumstances of taking such a unique decision by the tsarist authorities, that the education system in the Lublin Governorate was administered by a body whose name referred to Chełm instead of Lublin, see: SZEWCZUK, D. *Chełmska Dyrekcja Nukowa*, Lublin: 2012, pp. 35–37; WRZYSZCZ, A. *Chełmska Dyrekcja Naukowa (1864–1918)*. *Rosyjski organ administracji oświatowej – rys ustrojowy*. [in:] *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa, 50 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, vol. 3, Lublin: 1997, pp. 600–602.

³³ SUiRP, z 4/17 VII 1912 r., nr 128, *otdel pervyy*, st. 1120, p. 2378, chapter VI, paragraph 2, chapter VIII, paragraph 4, chapter IX.

³⁴ KUCHA, R. *Oświata elementarna w Królestwie Polskim w latach 1864–1914*, Lublin: 1982, p. 37; WRZYSZCZ, A. *Chełmska Dyrekcja...*, p. 602.

²⁸ WRZYSZCZ, A. *Gubernia chełmska...*, pp. 185–186.

²⁹ WRZYSZCZ, A. *Chełm jako stolica guberni (1913–1915)*. *Rocznik Chełmski*, vol. 8, 2002, p. 18; *Ibidem*, *Gubernia chełmska...*, pp. 116–121.

Scientific Directorate continued its operation in Kiev. It coordinated work of the Chełm schools deployed as far as in Kiev or nearby governorates, which resumed their activities in new locations and taught children of refugees and local residents. After the February Revolution, officials from the Chełm Scientific Directorate headed by F. W. Korollov, as well as teachers evacuated from the Chełm Governorate, became involved in the activities of the Ukrainian national movement.³⁵

The regulation of key importance within the Ministry of Finance was the above-mentioned Act on the establishment of the Chełm Tax Chamber was (thus the body of the same nature in Siedlce was liquidated). This Chamber supervised tax collection offices located in the Chełm Governorate (based in: Chełm and capitals of districts in the new governorate). The fiscal administration included also tax inspectors (7 such posts reporting to the Chełm Tax Chamber were established in the Chełm Governorate). In July 1913, the governorate-level Excise Authority was established in Chełm. Its jurisdiction was to cover the area of the Chełm Governorate. This entailed reorganization of the existing network of excise authorities. The Łomża-Płock-Suwałki Excise Authority was liquidated, whereas the Łomża and Płock governorates were subordinated to the respective authority in Warsaw, and the Suwałki governorate to the authority in Kaunas.³⁶

State-owned properties located in the Chełm Governorate were subordinated to the body operating in the territory of the Kiev Governorate-General: the Volhynia State Property Administration. This entailed the change of the name of this institution to the Chełm and Volhynia State Property Administration, along with a significant extension of its powers, because it took over the supervision over State Treasury estates which were administered before by the Radom State Property Administration.³⁷ It caused structural changes and staff expansion in the Chełm and Volhynia State Property Administration headquartered in Zhytomyr, as well as the transfer of this office from the group of third-level authorities to a higher category of second-level authorities. About 20 officials of the Chełm and Volhynia State Property Administration worked in the

Chełm Governorate, who administered forests and farming estates and hydrotechnical affairs.³⁸

As regards state control, the Chełm Governorate was subordinated to the Kiev Chamber of Control, thus it was excluded from the jurisdiction of the Lublin Chamber of Control.³⁹

6 Summary

When assessing the legislation regarding the separation of the Chełm Governorate in legal and political terms, it seems evident that these law were prepared for political, ethnic and religious reasons in a chaotic, provisional manner. The legislature apparently ran out of time to coordinate regulations regarding law, general administration and non-consolidated administration in an orderly manner. It is worth quoting the opinion of M. Tańska from the period concerned: “Imagine a resident of the Czajki commune who at the same time was to take out a loan, had an ill son whom he wanted to be exempt from conscription, and finally he wanted to personally support the appeal to higher authorities for frequent administrative or tax abuse. He could settle all these matters in nearby Lublin and a few hours’ travel by train in distant Warsaw, sparing a few days. Once the Chełm Governorate was established, he would have to go to Lublin to settle the first case, to Chełm and Warsaw in the second matter, and Chełm and Kiev in the third. Instead of a few days, he would have lost several weeks, and instead of several dozen rubles – several hundred. Such delights were faced by the unfortunate resident of this artificial administrative organism in the future, let us stress it: regardless of nationality and religion ...”⁴⁰

The lack of comprehensive and reliable coordination of legislative work is also visible in relation to the issue of belonging of the Chełm Governorate to the Kingdom of Poland. The Russian legislature has demonstrated exceptional incompetence in this matter. The chaos in Russian normative acts resulted in that even the latest literature still pursues a very controversial thesis on the exclusion of the Chełm province from the Kingdom of Poland under the Act of 23 June

³⁵ SZEWCZUK, D. Chełmska Dyrekcja..., pp. 203–226; WRZYSZCZ, A. Chełmska Dyrekcja..., pp. 602–605.

³⁶ SUiRP, of 2/15 July 1913, no. 164, *otdel pervyy*, vol. 1534, pp. 3412–3413; SUiRP of 31 August/13 September 1913, no. 188, *otdel pervyy*, vol. 1783, p. 4052; WRZYSZCZ, A. Gubernia chełmska..., pp. 133–139.

³⁷ SUiRP of 4/17 July 1912, no. 128, *otdel pervyy*, vol. 1120, p. 2379, chapter XI, paragraph 8; GRZYBOWSKI, K. Historia państwa..., p. 204.

³⁸ SUiRP, of 5/18 July 1914, no. 158, *otdel pervyy*, vol. 1810, pp. 2651–2652; WRZYSZCZ, A. Gubernia chełmska..., p. 140.

³⁹ SUiRP of 4/17 July 1912, no. 128, *otdel pervyy*, vol. 1120, p. 2379, chapter XI, paragraph 9. In the period 1913–1914, the jurisdiction of the Kiev Chamber of Control covered financial operations of administration bodies of the Chełm Governorate (e. g. in police matters, expenses for renting rooms for offices, government building maintenance costs). In 1914, a special position of official for controlling the construction of governmental office buildings in Chełm was established within the structure of the Chamber. WRZYSZCZ, A. Gubernia chełmska..., p. 140.

⁴⁰ TAŃSKA, M. Sprawa chełmska. Warszawa: 1918, pp. 27–28.

/ 7 July 1912.⁴¹ In fact, this problem was much more complex. I presented it in my monograph published in 1997. These considerations are still valid, which is why they are worth quoting here.⁴²

During the deliberations in the State Duma, the discussion regarding the formal separation of the Chełm Governorate from the Kingdom of Poland was particularly fierce.⁴³ Finally, however, Chapter X of the Act of 23 June 1912 was passed in the version stating that the Chełm Governorate was excluded from authority of the Warsaw Governor-General and did not contain a provision on separating it from the Kingdom of Poland. A lot of factors decided about it, but the crucial include the problematic nature of such a step in view of international law. There was an ongoing discussion whether separating the Chełm region from the Kingdom of Poland would not violate the provisions of the Vienna Congress signed by European powers.⁴⁴ On the other hand, the most nationalistic Russian deputies did not want to allow the exclusion of the Chełm province from the Kingdom of Poland so as not to stress by this the special status of the Kingdom within the Russian Empire. In their opinion, Russia was one and indivisible and had the full right to freely shape its internal borders, but they did not find it necessary to accentuate the name of the Kingdom of Poland.⁴⁵ It should be noted that the lawmakers were inconsistent in this matter, because there is a statement in the further part of the act: “*o predelenesrokovetikh-vyborov v Kholmiskoy guberni proizvodyatsyanezavisimootvyborov v guberniyakh Tsarstva Pol'skogo*”.⁴⁶ A simple, logical interpretation of this provision would suggest that the Chełm Governorate does not belong to the Kingdom of Poland. This inconsistency was removed as late as in the spring of 1915. In the ordinance of the Council of Ministers approved by the Emperor, which introduced the municipal government in the Kingdom of Poland, there was an unmistakable provision on the separation of the Chełm Governorate from the Kingdom.⁴⁷ This ordinance largely limited the evident chaos as regards the issue of whether the

Chełm Governorate is a part of the Kingdom of Poland, present on pages of the promulgation journal – *Sobraniye Uzakoneniya Rasporyazheniy Pravitelstva*. In the period between 23 June/6 July 1912–17/30 March 1915, that is between the date of approval of the Act on the establishment of the Chełm Governorate and the date of approval of the ordinance of the Council of Ministers, the territory located west of the Bug river was referred to by various names. Most often, they used the term “governorates of the Warsaw Governorate-General and the Chełm Governorate”⁴⁸ or “the Warsaw Governorate-General and the Chełm Governorate.”⁴⁹ The territorial scope of a given normative act also used to be defined by enumerating all ten governorates including the Chełm Governorate.⁵⁰ Another way to refer to the lands of the Polish Kingdom was the name “the Vistula Land and the Chełm Governorate”.⁵¹ Finally, also the name Kingdom of Poland was also used, although it is difficult to say with absolute certainty whether the legislature understood this term as the whole territory west of the Bug River together with the Chełm Governorate, or if the latter was considered outside the Kingdom. This first interpretation is confirmed by the imperial edict of 5/18 October 1914 on the establishment of a general moratorium in the governorates of the Kingdom of

⁴¹ For example: SMYK, G. Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach 1867–1915, Lublin: 2004, p. 62.

⁴² WRZYSZCZ, A. Gubernia chełmska..., pp. 59–61.

⁴³ WIERZCHOWSKI, M. Sprawy Polski..., p. 203; KINDLER, K. Die Cholmer Frage..., pp. 216–220.

⁴⁴ TAŃSKA, M. Sprawa chełmska..., pp. 12–14.

⁴⁵ GRZYBOWSKI, M. Historia państwa..., p. 67, footnote 19.

⁴⁶ SUiRP of 4/17 July 1912, no. 128, *otdel pervyy*, vol. 1120, p. 2379, chapter XI, paragraph 3.

⁴⁷ *Polozheniye of the Council of Ministers approved by the Emperor, of 17/30 March 1915 (O rasprostraneni deystviya Gorodovogo Polozheniya 11 iyunya 1892 goda na goroda guberniy Tsarstva Pol'skogo)*, SUiRP of 22 March/4 April 1915, no. 91, *otdel pervyy*, vol. 762, p. 1146, chapter XXIX.

⁴⁸ This name was used e.g. in the Act approved by the Emperor, of 22 June / 5 July 1914 (*Ob otpuske iz gosudarstvennogo kaznacheystva sredstv na proizvodstvo rabot po razverstaniyu zemel melkopomestnykh seleniy v guberniyakh Varshavskogo general-gubernatorstva i v Kholmiskoy*), SUiRP of 5/18 July 1914, no. 158, *otdel pervyy*, vol. 1800, p. 2646 and in the *polozheniye of the Council of Ministers approved by the Emperor, of 17 February/2 March 1915 (Ob otvode i oplate pomeshcheniy dlya uchrezhdeniy polevogo upravleniya voysk v voyennoye vremya v guberniyakh Varshavskogo general-gubernatorstva i v Kholmiskoy guberni)*, SUiRP of 27 February/12 March 1915, no. 68, *otdel pervyy*, st. 579, pp. 923–925 et seq.

⁴⁹ This name was used e.g. in: the Act approved by the Emperor, of 29 May/11 June 1913 (*Ob ustanovlenii tarifnoy platy za pomeshcheniya dlya loshadey, dobavlennykh k raspolozhennym v Varshavskom general-gubernatorstve i guberni Kholmiskoy legkim, tyazholym i mortirnym bataireyam*), SUiRP of 11/24 June 1913, no. 127, *otdel pervyy*, vol. 1091, p. 2672.

⁵⁰ This name was used e. g. in: the Act approved by the Emperor, of 28 June/11 July 1914 (*O rasprostraneni na guberniya: Varshavskuyu, Kalishskuyu, Petrokovskuyu, Radomskuyu, Keletskuyu, Lyublinskuyu, Plotskuyu, Lomzhinskuyu, Suvalskuyu i Kholmiskuyu deystviya pravil ob ustroystve kanav.*), SUiRP of 10/23 July 1914, no. 163, *otdel pervyy*, vol. 1914, pp. 2740–2742 et seq.

⁵¹ This name was used e.g. in: the *polozheniye of the Council of Ministers approved by the Emperor, of 4/17 February 1914 (O poyadke prazdnovaniya pyatidesyatiletney godovshchiny krestiyanskoy reformy v Privislyanskom krae i v Kholmiskoy gubernii...)*, SUiRP of 15/28 February 1914, no. 49, *otdel pervyy*, vol. 493, pp. 809–811.

Poland. In chapter I of this edict, all the governorates of the Kingdom of Poland are enumerated, including the Chełm Governorate.⁵² Other conclusions can be drawn from the analysis of the ordinance of the Council of Ministers of 28 February / 13 March 1915.⁵³ It sets out the rules on providing assistance to people living in governorates of the Kingdom of Poland and neighbouring towns. The basic provisions provide for the conditions for granting assistance to victims of hostilities in governorates of the Kingdom of Poland.⁵⁴ The Chełm Governorate, along with the Kaunas and Grodno governorates, were located outside the territory referred to as “governorates of the Kingdom of Poland”. Slightly modified rules of assistance were introduced in these areas.⁵⁵

After 30 March 1915, discrepancies are much smaller. The terms “governorates of the Kingdom of Poland and the Chełm Governorate”⁵⁶ and “governorates of the Warsaw Governorate-General and the Chełm Governorate”⁵⁷ are commonly used.

Attempting to assess the practical consequences of the short functioning of the Chełm Governorate, it should be noted that they can essentially come down to the period of the First World War. Undoubtedly, the distinguishing of this new territorial division by the tsarist authorities was an argument for the Ukrainians during the negotiations before the conclusion of the peace of Brest on 9 February 1918, which granted Ukraine a large part of the eastern Lublin region. It caused the mobilization of the Polish public opinion and subsequent protests.⁵⁸ The changes in the court law

discussed in paragraph 3 of this article did not come into force, so they did not bring actual results. The reorganization of general administration presented in paragraph 4 should also be well ignored, as the subordination of the Governor of Chełm directly to the Minister of Interior (not the Governor-General of Warsaw) was not of real significance for the local population (other differences were also of minimal significance as the general administration of the Kingdom of Poland before 1912 was almost identical to the Russian model). “The principles of organization and functioning of the Russian model of administration and bureaucracy were implemented in the civil administration bodies in the Kingdom of Poland concurrently with the reorganization of the local administrative system after the January Uprising. ... Thus, the civil administration of the Kingdom became part of the integrated civil administration of the Empire.”⁵⁹ Regarding the special administration, the most significant and relatively lasting (several years-long) effects were in the field of education. In the years 1913–1918, there was a clear development of Russian education system in the eastern Lublin region, continued to a significant extent during the evacuation to Russia.⁶⁰

The end of World War I in November 1918 and the regaining of independence by Poland resulted in a repeal of the above-mentioned Russian laws relating to the establishment and functioning of the Chełm Governorate, and crossed out the practical consequences of the actions of the tsarist authorities.

When assessing the legislation regarding the separation of the Chełm Governorate in legal and political terms, it seems evident that these laws were prepared for political, ethnic and religious reasons in a chaotic, provisional manner. The legislature apparently ran out of time to coordinate regulations regarding law, general administration and non-consolidated administration in an orderly manner. Attempting to assess the practical consequences of the short functioning of the Chełm Governorate, it should be noted that they can essentially come down to the period of the First World War. The end of World War I in November 1918 and the regaining of independence by Poland resulted in a repeal of the above-mentioned Russian laws relating to the establishment and functioning of the Chełm Governorate, and crossed out the practical consequences of the actions of the tsarist authorities.

⁵² Imperial edict of 5/18 October 1914 (*Ob ustanovlenii v gubernyakh Tsarstva Polskogo obshchego moratoriyuma*), SUiRP of 7/20 X 1914 r., no. 272, *otdel pervyy*, vol. 2462, p. 3675, chapter I.

⁵³ *Polozheniye* of the Council of Ministers approved by the Emperor, of 28 February/13 March 1915 (*Ob okazanii ssudnoy pomoshchi postradavshemu ot voyennykh deystviy naseleniyu guberniy Tsarstva Polskogo i prilegayushchikh mestnostey*), SUiRP of 12/25 March 1915, no. 82, *otdel pervyy*, vol. 705, pp. 1040–1044.

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 1040–1043, chapter I.

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 1043–1044, chapters I and II.

⁵⁶ This name was used e.g. in: the imperial edict of 24 October/6 November 1915 (*O prodlenii v gubernyakh Tsarstva Polskogo i Kholmokoy obshchego i vekselnogo moratoriyev*), SUiRP of 29 October/11 November 1915, no. 307, *otdel pervyy*, vol. 2289, pp. 3005–3006 and in the edict with an identical title, of 13/26 April 1916, SUiRP of 17/30 April 1916, no. 100, *otdel pervyy*, vol. 69 et seq.

⁵⁷ This name was used e.g. in: the imperial edict of 16/29 April 1915 (*O prodlenii deystviya Vysochayshikh Ukazov po otsrochke platezhay po obyazatelstvam v gubernyakh Varshavskogo General-Gubernatorstva i Kholmokoy*), SUiRP of 20 April/3 May 1915, no. 116, *otdel pervyy*, vol. 929, pp. 1293–1294 et seq.

⁵⁸ GROSFELD, L. Prawa Chełmszczyzny w 1918 roku. *Kwartalnik Historyczny*, R 81, 1974, no. 1, pp. 35–37; JANOWSKI, A. Chełmszczyzna. Warszawa: 1918, pp. 35–38; LEWANDOWSKI, J. Masowe wystąpienia antyokupacyjne w Królestwie Polskim w

latach 1915–1918 (Okupacja austriacka). *Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego*, Folia Societatis Scientiarum Lublensis, humanistyka, vol. 30, n. 1–2, 1988, p. 7; CABAJ, J. Społeczeństwo guberni chełmskiej pod okupacją niemiecką i austriacką w latach I wojny światowej. Siedlce: 2006, pp. 184–197.

⁵⁹ SMYK, G. Administracja publiczna Królestwa Polskiego w latach 1864–1915. Lublin: 2011, p. 231.

⁶⁰ SZEWCZUK, D. Chełmska Dyrekcja..., pp. 203–217; WRZY-SZCZ, A. Chełmska Dyrekcja..., pp. 602–605.

Budoucnost investiční arbitráže po rozsudku *Achmea*?

prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc., Ústav státu a práva AV ČR,
Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Abstrakt: Tento příspěvek proto reaguje – v širším kontextu – na rozsudek Soudního dvora EU z 6. 3. 2018 ve věci *Achmea*, a to především z pohledu mezinárodního práva, které upravuje ochranu investic a řešení sporů mezi investory a státy (ISDS). Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku bude hlavní pozornost věnována případu a jeho dopadu na intraunijní dohody o ochraně investic (BIT), tedy dohody mezi členskými státy EU z doby před přístupem nových členů do EU. Stranou pozornosti zůstane rozbor nového mechanismu řešení sporů (investičních soudů), který EU prosadila do dohody CETA a dalších dohod s třetími zeměmi o volném obchodu a investicích.

Abstract: The article comments – in a broader context – on the judgment of the Court of Justice of the EU of 6 March 2018 in case *Achmea*, in particular from the point of view of international law governing investment protection and investor-State dispute settlement (ISDS). In view of the limited scope of the contribution, it will focus on the case and its implications for the intra-EU bilateral investment treaties (BIT), that means the agreements between EU Member States concluded before the accession of new members to the EU. The article does not analyze, however, a new system of dispute settlement (ICS), introduced by the EU into the CETA and other negotiated EU agreements on free trade and investment with third countries.

Klíčová slova: rozsudek *Achmea*, dvoustranné dohody o ochraně investic, Soudní dvůr EU, právo EU, investiční arbitráž

Key words: *Achmea* case, bilateral investment treaties, Court of Justice of the EU, EU law, investment arbitration

Úvod

V současnosti jsou mezinárodní právo (veřejné) a právo EU na většině právnických fakult i ve vědecké oblasti považovány za dva blízké, ale samostatné obory. Nárůst právní úpravy, judikatury i odborné literatury vede k tomu, že je stěží možné sledovat vývoj v obou oborech. Až na výjimky odborníci na mezinárodní právo běžně nesledují rozsudky Soudního dvora Evropské unie (SDEU). V březnu letošního roku však mnozí mezinárodní právníci, zejména pak ti, kteří se také zabývají mezinárodním investičním právem a arbitráží, s velkou pozorností začali číst a komentovat rozsudek SDEU z 6. 3. 2018 ve věci *Slovenská republika v. Achmea BV*.¹

Tento stručný příspěvek proto také reaguje – v širším kontextu – na rozsudek *Achmea*, a to především z pohledu mezinárodního práva, které upravuje ochranu investic a řešení sporů mezi investory a státy (ISDS).

Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku bude hlavní pozornost věnována případu a jeho dopadu na intraunijní dohody o ochraně investic (BIT). Stranou pozornosti zůstane rozbor nového mechanismu řešení sporů (investičních soudů), který EU prosadila do dohody CETA a dalších dohod s třetími zeměmi.

Je skutečností, že Soudní dvůr Evropské unie (SDEU) se staví do role „ústavního soudu“ a strážce autonomie právního řádu EU.² Projevilo se to v některých rozsudcích a posudcích, které dosud vydal SDEU. Pokud jde o rozsudky, je třeba připomenout známý případ *Mox Plant*.³ Taková role však je SDEU přiřknuta už samotnou SFEU, kdy SDEU představuje jediný orgán oprávněný právo EU vykládat. Zároveň Evropská komise (EK), která je historicky vnímána jako „strážkyně“ smluv, se na něj má obracet ve chvíli, kdy dojde k závěru, že některý členský stát tyto smlouvy porušuje, k čemuž je právě potřeba smlouvy autoritativně interpretovat.

Z hlediska tohoto příspěvku jsou ještě důležitější posudky vydané SDEU ke slučitelnosti některých

* Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc., je vedoucí vědecký pracovník Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., a vedoucí katedry mezinárodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tento článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.

¹ Rozsudek Soudního dvora EU C-284/16 ze dne 6. 3. 2018.

² Viz UWERA, G. Investor-State Dispute Settlement (ISDS) in Future EU Investment-Related Agreements: Is the Autonomy of the EU Legal Order an Obstacle? *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* (LAPe), 2016, vol. 15, s. 102, 111–112.

³ CJEU, Case C-459/03, *Commission v. Ireland*, 30 May 2006.

dohod EU (dříve ES) s právním řádem EU (ES). Prvním případem, kdy Soudní dvůr posuzoval vytvoření alternativního mechanismu řešení sporů, byl posudek 1/91, týkající se dohody mezi Evropským společenstvím, jeho členskými státy a zeměmi EFTA s cílem vytvoření Evropského hospodářského prostoru (EEA). Právě navržený soudní mechanismus byl zpochybněn SDEU v posudku 1/91.⁴ Soudní dvůr došel k závěru, že ačkoli mezinárodní dohoda zřizující soud s jurisdikcí interpretovat její ustanovení není *per se* neslučitelná s právem EU, jurisdikce svěřená Soudu EEA podle dohody může se negativně dotknout (*is likely adversely to affect*) rozdělení odpovědností definovaných ve Smlouvách, a tudíž autonomie právního řádu EU, který musí být zajištěn SDEU.⁵

Tyto úvahy vedly k závěru Soudního dvora, že „systém soudní kontroly, jehož ustavení Dohoda navrhuje, je neslučitelný se Smlouvami“.⁶ SDEU odmítl, aby soud EFTA nebo jakýkoli jiný soud mohl vykládat a aplikovat právo EU. Po vydání posudku 1/91 byla dohoda EEA změněna tak, že jurisdikce soudu EFTA byla striktně omezena na interpretaci dohody EEA. Renegociovanou verzi dohody, která byla předložena v únoru 1992, Soudní dvůr schválil v posudku 1/92.⁷

Další posudky jsou méně známé, ale přesto nejsou bez zajímavosti. V posudku 1/00 se jednalo o uzavření dohody mezi ES a nečlenskými státy o zřízení Evropského společného leteckého prostoru (European Common Aviation Area, ECAA), upravující přístup na trhy letecké dopravy smluvních stran. V tomto posudku Soudní dvůr konstatoval, že členské státy nebudou stranou dohody ECAA, a tudíž navržený soud nebude vymezovat příslušné pravomoci členských států a Unie při výkladu nebo aplikaci dohody. Proto SDEU dovořil, že dohoda nemá negativní vliv na autonomii právního řádu EU.⁸

Odlíšný závěr přinesl posudek 1/09, týkající se Evropského patentového soudu.⁹ V tomto případě šlo o návrh dohody směřující ke zřízení soudu, který by nahradil vnitrostátní soudy v patentových věcech. Soudní dvůr uznal, že navrhovaný systém řešení sporů

by neporušil čl. 344 Smlouvy o fungování EU (SFEU), protože se týká pouze sporů mezi jednotlivci. SDEU však zdůraznil význam soudního dialogu mezi vnitrostátními soudy a SDEU, v rámci řízení o předběžné otázce (čl. 267 SFEU). V důsledku toho a s odkazem na posudek 1/91 SDEU došel k závěru, že evropský systém patentových soudů by zbavil vnitrostátní soudy možnosti podání předběžné otázky, a tak ohrozil jednotnou interpretaci a aplikaci práva EU zajišťovanou Soudním dvorem.¹⁰

Posudek SDEU 2/15

V květnu 2017 vynesl Soudní dvůr svůj posudek týkající se právní povahy dohody o volném obchodu (FTA) se Singapurem.¹¹ Na základě ukončeného vyjednávání EU a Singapur parafovaly již 20. 9. 2013 dosažený text dohody o volném obchodu. Dohoda byla jednou z prvních FTAs nové generace, obsahujících vedle klasických ustanovení o omezení cel a netarifních překážek obchodu zbožím a službami také další ustanovení, a to včetně investiční kapitoly.

Evropská komise se obrátila na Soudní dvůr s žádostí o vydání posudku, který by určil, zda EU má výlučnou kompetenci umožňující, aby sama podepsala a uzavřela tuto dohodu. Toto byl názor Komise a Evropského parlamentu. Rada a vlády většiny členských států, které podaly Soudnímu dvoru vyjádření, tvrdily, že EU nemůže uzavřít dohodu sama, protože určité části dohody patří do sdílené kompetence EU a členských států, nebo dokonce do výlučné kompetence členských států.

Ve svém posudku z 16. 5. 2017 SDEU nejprve upřesnil, že tento posudek se týká pouze otázky, zda EU má výlučnou kompetenci, a ne toho, zda obsah dohody je slučitelný s právem EU. Poté konstatoval, že FTA se Singapurem ve své současné podobě nemůže být uzavřena EU samotnou, protože některá z jejích ustanovení spadají do kompetencí sdílených EU a členskými státy. Z toho vyplývá, že FTA se Singapurem může být uzavřena pouze smíšená dohoda, tj. EU jednající společně s členskými státy.

Soudní dvůr prohlásil, že EU má výlučnou kompetenci, pokud jde o tyto záležitosti:

- přístup na trhy EU a Singapuru, pokud se týká zboží a služeb (včetně dopravních služeb), a v oblastech veřejných zakázek a získávání energie z trvale udržitelných obnovitelných zdrojů;
- ustanovení týkající se ochrany přímých zahraničních investic příslušníků Singapuru v EU a naopak;
- ustanovení týkající se práv duševního vlastnictví;

¹⁰ Ibid., § 89.

¹¹ Posudek Soudního dvora EU A-2/15 ze dne 16. 5. 2017.

⁴ CJEU, Opinion 1/91, Draft agrément between the European Community and the countries of the European Free Trade Association relating to the creation of the European Area, 14 December 1991.

⁵ Opinion 1/91, § 39.

⁶ Ibid., § 51.

⁷ CJEU, Opinion 1/92, Draft agreement between the European Community, on the one hand, and the countries of the European Free Trade Association, on the other hand, relating to the creation of the European Area II, 10 April 1992.

⁸ CJEU, Opinion 1/00, Proposed agreement between the European Community and non-Member States on the establishment of a European Common Aviation Area, 18 April 2002.

⁹ CJEU, Opinion 1/09, Creation of a unified patent litigation system – European and Community Patents Court, 8 March 2011.

- ustanovení o hospodářské soutěži a souvisejících otázkách (koncentrace, monopoly a veřejné podpory);
- ustanovení týkající se trvale udržitelného rozvoje.

Jak je zřejmé, SDEU ve většině bodů souhlasil s názorem Komise a konstatoval výlučnou kompetenci EU. Na druhé straně Soudní dvůr shledal, že ve dvou oblastech dohody nemá EU výlučné kompetence, a to konkrétně v oblasti nepřímých zahraničních investic (portfoliových investic, které nejsou spojené s řízením podniku) a mechanismu řešení sporů mezi investory a státy (ISDS).

Úprava nepřímých zahraničních investic tedy patří do kompetence sdílené EU s členskými státy. Režim řešení sporů mezi investory a státy rovněž spadá do kompetence sdílené mezi EU a členskými státy. Takový režim, který vyčleňuje investiční spory z jurisdikce soudů členských států, nemůže být zřízen bez souhlasu členských států.

Z posudku vyplývá, že dohoda o volném obchodu, jak byla sjednána, může být uzavřena jen společně EU a členskými státy.

Posudek, který se týká FTA mezi EU a Singapurem, má ovšem širší význam, protože je zřejmé, že také CETA a další již sjednané nebo připravované dohody EU o volném obchodu s investiční kapitolou, popřípadě samostatné dohody o ochraně investic (například s Čínou) musejí být z výše uvedených důvodů přijímané ve formě smíšených dohod. To byl ostatně i právní názor ČR a většiny ostatních členských států, které se účastnily řízení před SDEU na straně Rady.

Rozsudek ve věci Achmea

Na rozdíl od výše rozbíraných posudků SDEU, kde šlo o dohody uzavírané EU s třetími zeměmi, což je v případě FTA a dohod o ochraně investic záležitostí výkladu společné obchodní politiky EU, v tomto rozsudku jde o poněkud odlišnou otázku tzv. intraunijních BITs, tedy dohod o ochraně investic mezi státy EU, starými a novými členy, uzavřených ještě před přistoupením ČR a dalších nových členských států.

Jedná se o rozsudek velkého senátu SDEU ve věci C-284/16, jejímž předmětem byla žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná německým Spolkovým soudním dvorem, v řízení *Slovenská republika v. Achmea B. V.*¹²

Šlo o poslední krok v dlouhém sporu mezi nizozemskou pojišťovnou Achmea B. V. (dříve známou pod jménem Eureko B. V.) a Slovenskem, na základě BIT uzavřené v roce 1991 mezi Nizozemím a ČSFR, kterážto dohoda je nadále na základě sukcese platná pro Slovenskou republiku, jakož i pro Českou republiku.

V roce 2006 Slovensko částečně opustilo předchozí liberalizaci trhu v oblasti soukromého zdravotního pojištění. Zákonem z 25. 10. 2007 zejména zakázalo rozdělování zisků plynoucích z činností v oblasti soukromého zdravotního pojištění. V roce 2008 Achmea, která namítala škodu, zahájila rozhodčí řízení proti Slovensku na základě čl. 8 BIT, a to z důvodu porušení standardů zacházení garantovaných touto smlouvou. Ad hoc rozhodčí tribunál zřízený podle Rozhodčích pravidel UNCITRAL a zvoleným sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem rozhodl v konečném nálezu ze 7. 12. 2012, že Slovensko porušilo BIT, a uložil mu povinnost zaplatit náhradu škody s úroky v celkové výši 22,1 mil. eur.¹³

Slovensko pak podalo žalobu na zrušení rozhodčího nálezu k Vrchnímu zemskému soudu ve Frankfurtu. Namítalo, že rozhodčí tribunál neměl jurisdikci z toho důvodu, že rozhodčí doložka v článku 8 BIT je neslučitelná s právem EU, konkrétně s články 18, 267 a 344 SFEU. Tento soud žalobu zamítl, ale Slovensko podalo proti tomuto rozhodnutí kasační stížnost k Spolkovému soudnímu dvoru. Ten byl sice názoru, že rozhodčí doložka není v rozporu s ustanoveními SFEU, ale považoval za nezbytné předložit SDEU žádost o rozhodnutí o předběžné otázce za účelem rozhodnutí sporu, který projednával.

Generální advokát Wathelet ve svém stanovisku došel k závěru, že intraunijní BITs ani doložky o řešení sporů (ISDS) nejsou v rozporu s právem EU. Zdůvodnil to tím, že (1) BIT nepředstavuje diskriminaci na základě státní příslušnosti, a tak neporušuje čl. 18 SFEU poskytnutím preferenčního zacházení holandským investorům; (2) rozhodčí tribunál ustavený podle čl. 8 BIT je „soud nebo tribunál členského státu“ ve smyslu čl. 267 SFEU, a proto může požádat SDEU o rozhodnutí o předběžné otázce ve věcech práva EU; a (3) spory mezi investorem a státem (ISDS), na rozdíl od sporů mezi členskými státy, nespádají do rozsahu čl. 344 SFEU a tyto spory se netýkají výkladu nebo aplikace smluv EU.¹⁴

Rozsudek Soudního dvora z 6. 3. 2018 se však zásadně a překvapivě odchýlil od stanoviska generálního advokáta a názoru německých soudů. SDEU rozhodl tak, že „*Články 267 a 344 SFEU musí být vykládány v tom smyslu, že brání takovému ustanovení,*

¹³ Achmea B. V. v. the Slovak Republic, UNCITRAL, PCA Case No. 2008-13 (formerly Eureko B. V.) Final Award, 7 December 2012.

¹⁴ Opinion of Advocate General Wathelet, delivered on 19 September 2017; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CC0284&from=EN>. Viz též FOUCHARD, C., KRESTIN, M. The Judgment of the CJEU in Slovak Republic v. Achmea – A Loud Clap of Thunder on the Intra-EU BIT Sky! *Kluwer Arbitration Blog*, March 7, 2018, <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/07/the-judgment-of-the-cjeu-in-slovak-republic-v-achmea/>

¹² Rozsudek Soudního dvora EU C-284/16 ze dne 6. 3. 2018.

obsaženému v mezinárodní dohodě uzavřené mezi členskými státy, jako je článek 8 Dohody mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Nizozemským královstvím o podpoře a vzájemné ochraně investic, podle něhož investor z jednoho z těchto členských států může v případě sporu týkajícího se investic v druhém členském státě zahájit řízení proti posledně uvedenému členskému státu před rozhodčím soudem, jehož pravomoc je tento členský stát povinen uznat“.¹⁵

Toto poměrně překvapivé rozhodnutí je založeno na zdůraznění autonomie právního systému EU, jehož dodržování zajišťuje Soudní dvůr. Tato zásada je zakotvena zejména v článku 344 SFEU, podle kterého se členské státy zavazují, že spory o výklad nebo provádění Smluv nebudou řešit jinak, než jak stanoví Smlouvy.¹⁶ Rozsudek dále připomíná, že podle ustálené judikatury je autonomie unijního práva jak z hlediska práva členských států, tak z hlediska mezinárodního práva odůvodněna vzhledem k charakteristickým rysům Unie a jejího práva. To se vyznačuje tím, že vychází z autonomního pramene tvořeného Smlouvami, svou předností před právem členských států a přímým účinkem celé řady ustanovení. Podle SDEU tyto charakteristické rysy „daly vzniknout strukturovanému systému na sobě navzájem závislých zásad, norem a právních vztahů, jimiž jsou vzájemně vázány sama Unie a její členské státy, jakož i členské státy mezi sebou“.¹⁷

Podle SDEU je stěžejním prvkem celého soudního systému EU zvláštní řízení o předběžné otázce upravené v článku 267 SFEU, které má za cíl zajistit jednotný výklad unijního práva.¹⁸

Na základě těchto úvah odpověděl SDEU na otázky položené Spolkovým soudním dvorem. Nejprve konstatoval, že rozhodčí tribunál musí podle čl. 8 odst. 6 BIT při rozhodování přihlídnout zejména k platnému právu smluvní strany, jakož i ke všem příslušným dohodám uzavřeným mezi smluvními stranami. Vzhledem k povaze práva EU toto právo musí být považováno za součást práva platného v každém členském státě a práva vyplývajícího z mezinárodní dohody. Z toho vyplývá, že rozhodčí soud může případně vykládat, nebo dokonce uplatňovat unijní právo, zejména ustanovení týkající se základních svobod, včetně svobody usazování a volného pohybu kapitálu.¹⁹

V dalším kroku pak SDEU zkoumal, zda takový rozhodčí tribunál (jako ten vytvořený podle čl. 8 BIT) může být považován za soud členského státu ve smyslu

článku 267 SFEU. Na rozdíl od generálního advokáta Soudní dvůr na otázku odpověděl, že tento rozhodčí soud není součástí soudního systému zavedeného v Nizozemsku nebo na Slovensku. Právě výjimečná povaha jeho jurisdikce, v porovnání se soudy těchto členských států, je jedním z hlavních důvodů existence rozhodčí doložky v čl. 8 BIT.²⁰ Proto SDEU dovodil, že takový rozhodčí tribunál není oprávněn požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o předběžné otázce.²¹

SDEU dále konstatoval, že rozhodčí nálezy vydané tribunálem podle BIT je v zásadě konečné. Na základě použitelných procesních pravidel, která jsou stanovena samotným tribunálem a která vyplývají z volby sídla (sudiště), rozhodčí nálezy podléhá jen omezenému přezkumu příslušným vnitrostátním (zde německým) soudem. V důsledku toho Soudní dvůr dovodil, že uzavřením BIT členské státy, které jsou jejichmi smluvními stranami, založily mechanismus pro řešení investičních sporů, který může vyloučit, že tyto spory budou řešeny způsobem zaručujícím plnou efektivitu práva EU.²²

Za těchto podmínek SDEU došel k závěru, že rozhodčí doložka obsažená v čl. 8 BIT ohrožuje autonomii práva EU.²³

Závěr a zhodnocení

Rozsudek SDEU ve věci *Achmea* z března 2018 sice uspokojil očekávání Slovenska, ale i některých dalších států, které intervenovaly v řízení (včetně ČR, Maďarska a Polska), ale obecně představuje šok v řadách stoupců investiční arbitráže a mezinárodní arbitrážní komunity. To je vidět i z počáteční diskuse mezi odbornou veřejností.²⁴ K jeho lepšímu pochopení je patrně nutné jej číst v širším politickém kontextu, kterým je jednak již roky trvající snaha Evropské komise tlačit na členské státy, aby ukončily existující intraunijní

¹⁵ Rozsudek Soudního dvora EU C-284/16 ze dne 6. 3. 2018, výrok.

¹⁶ Ibid., bod 32 (s odkazem na posudek SDEU A-2/13 ze dne 18. 12. 2014, o přistoupení Unie k EÚLP).

¹⁷ Ibid., bod 33.

¹⁸ Ibid., bod 37.

¹⁹ Ibid., body 41 a 42.

²⁰ Ibid., bod 45.

²¹ Ibid., bod 49.

²² Ibid., body 51–53, 56.

²³ Ibid., bod 59.

²⁴ Srov. například BLANCK, J. I. Slovak Republic v. Achmea B V: The Death Knell for Intra-EU BITs? in *ASIL Insights*, Vol. 22, Issue 8, 19 June 2018 (<https://www.asil.org/insights/volume/22/issue/8/slovak-republic-v-achmea-bv-death-knell-intra-eubits>); NIEMELÄ, P. Achmea – A Perspective from International (Investment) Law, *European Law Blog*, 15 March 2018 (<https://europeanlawblog.eu/2018/03/15/achmea-a-perspective-from-international-investment-law>); NIKITIN, P. The CJEU's Achmea Judgment: Getting Through the Five Stages of Grief, *Kluwer Arbitration Blog*, April 10, 2018 (<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/04/10/cjeus/achmea-judgment-getting-five-stages-grief>).

BITs, jednak současný odpor veřejnosti proti ISDS obecně.²⁵

Z hlediska širších implikací, které tento rozsudek může mít, je však třeba být opatrný a nespěchat se závěry. Z jazyka rozsudku („an international agreement concluded Between Member States, such as Article 8“) je zřejmé, že rozsudek Achmea se týká nejen rozhodčí doložky v konkrétní BIT, ale všech 196 intraunijních BITs.²⁶ I když je možné zřejmě očekávat více úspěšných žalob na zrušení rozhodčích nálezů vydaných podle intraunijních BITs a pravidel UNCITRAL tribunály se sídlem na území EU, u jiných sporů tomu tak být nemusí. Řada investičních arbitráží se koná podle pravidel ICSID (kde přezkum a rušení národními soudy nepřipadá v úvahu) nebo mimo rámec ICSID, ale tribunály se sídlem mimo státy EU.

Další spory probíhají podle Dohody k Energetické chartě (ECT), což je mnohostranná smlouva, jejíž stranou je také EU, která tak akceptovala tam zakotvený mechanismus řešení investičních sporů. Podle některých názorů by se rozsudek Achmea mohl vztahovat také na tuto mnohostrannou dohodu, přinejmenším ve vztazích mezi členskými státy EU (všechny členské státy kromě Itálie jsou stranami ECT).²⁷

Další neznámou je pak postoj jednotlivých rozhodců a rozhodčích tribunálů, které dosud mají tendenci potvrzovat platnost intraunijních BITs. Není vůbec jasné, zda budou respektovat tento rozsudek SDEU v probíhajících nebo budoucích sporech. I v případě, že členské státy pokročí v ukončování starých BITs, půjde o delší proces. Mezitím mohou velcí investoři (zejména nadnárodní společnosti) poměrně snadno přesunout sídlo nebo své aktivity do zemí, kde mohou využívat ochrany z extra-EU BIT. Z pohledu mezinárodního práva (práva mezinárodních smluv) je totiž

zřejmé, že samotný rozsudek SDEU (ani ustanovení SFEU, které vykládá a o něž se opírá) nemůže vést k neplatnosti BIT, pokud členské státy neučiní kroky podle smluvního práva ke skončení smlouvy.²⁸

Konečně může citovaný rozsudek SDEU ovlivnit také diskusi o budoucnosti ISDS v Evropě. Ovšem stávající a připravované dohody EU a členských států s třetími zeměmi ustanovení o ISDS obsahují. Celá diskuse, která vedla k návrhu systému investičního soudu, respektive soudů v nových dohodách (ICS), byla vedena snahou o reformu s cílem zachování určitého mechanismu ISDS. Rozsudek Achmea se pochopitelně zabýval pouze otázkou intraunijních BITs, ale v některých bodech nepřímou naznačuje, že u mezinárodních dohod EU s třetími zeměmi vytvoření soudu v zásadě není s právem EU neslučitelné.²⁹

Nepochybně celá reforma řešení investičních sporů (ISDS) a uzavírání FTAs s investičními kapitolami ještě bude posuzována i SDEU, o čemž svědčí také belgická žádost o posouzení souladu nového systému (ICS) obsaženého v CETA s právem EU. Tento posudek (*Opinion I/17*), který se očekává počátkem roku 2019, může mít závažné důsledky pro všechny mezinárodní obchodní a investiční dohody uzavírané EU, které obsahují nějakou formu řešení investičních sporů (ISDS).

Již nyní ovšem rozsudek Achmea vnáší značnou nejistotu do smluvních vztahů mezi EU, respektive členskými státy EU, a třetími zeměmi, které se týkají ochrany investic. To proto, že kromě možnosti vypořádání BITs ze strany členských států hrozí v případě již zahájených sporů, že konečný nález rozhodčího tribunálu proti členskému státu EU může být napaden před soudy EU, a tím se stane v konečném důsledku nevykonatelným.

²⁵ Viz FOUCHARD, C., KRESTIN, M., op. cit., s. 3.

²⁶ Viz BLANCK, J. I., op. cit., s. 3–4.

²⁷ Ibid., s. 4.

²⁸ Viz NIEMELÄ, P., op. cit.

²⁹ Rozsudek Soudního dvora EU C-284/16 ze dne 6. 3. 2018, body 57–58.

Životní jubileum prof. Karoliny Adamové

V letošním roce oslavila významné životní jubileum prof. JUDr. et PhDr. Karolina Adamová, CSc., DSc. Narodila se dne 15. března 1948 v Mělníku a po maturitě na Nerudově gymnáziu v Praze studovala v letech 1966 až 1971 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze obor právo a v roce 1971 získala titul doktor práv. Posléze zde v letech 1972 až 1975 absolvovala interní aspiranturu. Po obhájení práce na téma „Majetkoprávní instituce městského a zemského práva v Čechách ve druhé polovině 16. a na počátku 17. století“ získala titul kandidát věd v oboru právních dějin. Návazně v letech 1976 až 1980 studovala dějiny umění a historii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde následně v roce 1982 získala titul doktor filosofie.

V roce 1994 byla na základě habilitační práce na téma „K historii evropského federalismu“ jmenována docentkou v oboru právní historie na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Posléze v roce 2004 zde byla na základě jmenovacího řízení jmenována profesorkou v oboru právní historie. Na podzim 2009 na Akademii věd ČR úspěšně obhájila disertační práci na téma „První česká federativní ústava z roku 1619“ a o rok později na jejím základě obdržela vědecký titul doktor věd v oblasti sociálních a humanitních věd.

V letech 1975 až 1980 pracovala v Dokumentačním středisku Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, poté v letech 1980 až 2013 působila v Ústavu státu a práva Akademie věd jako vědecká a posléze vedoucí vědecká pracovnice. Současně také v letech 1990 až 2015 pracovala na Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V průběhu roku 1994 zastávala post asistentky ústavní soudkyně JUDr. Ivany Janů. Pedagogicky působila i na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2015 byla členkou Expertního panelu pro společenské vědy u Rady pro výzkum, vývoj a inovace, ve kterém o rok později zastávala také post předsedkyně.

Od roku 1994 působí Karolina Adamová na katedře právních dějin Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, přičemž je jedním ze čtyř jejích zakládajících členů. Katedru také od počátku až do roku 1996 vedla. V letech 2001 až 2010 pak vedla její oddělení českých a československých právních dějin a od roku 2010 opět vykonává funkci vedoucí katedry. Je členkou vědecké rady i oborové rady této fakulty.

V roce 1999 absolvovala dlouhodobý studijní pobyt na Das Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte ve Frankfurtu nad Mohanem a poté v roce 2000 působila jako hostující profesor na École Pratique des Hautes Études en Sorbonne v Paříži. Přednášky přednesla také na Fakultě práva a veřejné správy Univerzity Marie Curie-Skłodowské v polském Lublinu. Absolvovala kratší studijní a vědecké pobyty na řadě zahraničních pracovišť mimo jiné v Granadě, Pasově, Vídni, Sandoměři a Ženevě.

Karolina Adamová má široký odborný záběr. Zabývá se zejména českými právními dějinami, ale také například právní archeologií a dalšími příbuznými obory. Byla řešitelkou či spoluřešitelkou řady grantů poskytovaných různými subjekty. Je autorkou či spoluautorkou řady monografií nejen z oblasti práva a právních dějin či právní archeologie, ale také dějin umění a politologie, stejně tak jako řady různých menších prací a článků. Pravidelně se účastní řady vědeckých konferencí a je členkou několika redakčních rad v ČR i v zahraničí. Svou pozornost věnuje i umění.

Ve své pedagogické činnosti se Karolina Adamová zaměřuje na právní dějiny českých zemí. Obnovila také prvorepublikovou tradici výuky srovnávacích dějin veřejného práva ve střední Evropě. Během svého takřka třicetiletého pedagogického působení Karolina Adamová výrazně ovlivnila dlouhé řady studentů práv a vychovala také kvalitní doktorandy, z nichž někteří i po absolutoriu působí v akademickém světě. Svým laskavým přístupem a odborným, ale přitom přístupným výkladem si získala srdce mnoha studentů. Patří k nejoblíbenějším pedagogům, na které studenti s láskou vzpomínají i mnoho let po ukončení svého studia. Věříme, že jejich řady ještě rozšíří další mnohé ročníky teprve nastupujících studentů. A proto, vážená paní profesorko, *ad multos annos!*

JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.

Fakulta právnická ZČU

Životní jubileum doc. Jarmily Pavlátové

V září tohoto roku oslavila doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., vedoucí katedry pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, své významné životní jubileum. Osmdesátý pátý rok věku dovršila, v rytmu svého životního optimismu, odbornou prací na poli pracovního práva a práva sociálního zabezpečení.

Svému oboru se Jarmila Pavlátová věnuje již od doby, kdy po absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy nastoupila na katedru Vysoké školy ekonomické. V disertační práci se zaměřila na klíčové téma pracovního práva „Formy a důvody skončení pracovního poměru“. Habilitační práci pak obhájila, již v roce 1965, na téma „Neplatnost právních úkonů v pracovněprávních vztazích“. Na Vysoké škole ekonomické působila řadu let jako vedoucí katedry hospodářského práva a zastávala též funkci proděkanky fakulty, především se však věnovala pedagogické a vědecké práci.

Ve své vědecké dráze Jarmila Pavlátová pokračovala od roku 1983 v Ústavu státu a práva ČSAV, kde se jako vedoucí celostátního vědeckého úkolu zaměřovala zejména na právní otázky národního hospodářství. Ve svém oboru posléze působila, již v polistopadovém období, i na Vysoké škole finanční a správní, kde mimo jiné vypracovala specializované kursy pro obory bankovníctví a pojišťovnictví. Externě pak spolupracovala též s Vysokou školou aplikovaného práva a VŠMIE. V současné době vede již osmým rokem katedru pracovního práva a práva sociálního zabezpečení na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni. Je rovněž členkou expertní komise Asociace pro pracovní právo a kolektivní vyjednávání.

Výsledkem vědecké práce Jarmily Pavlátové je rozsáhlá publikační činnost. Nespočet právníků z oblasti pracovního práva hledalo inspiraci v knihách, které vznikly jako výsledek spolupráce Jarmily Pavlátové s Františkem Bernardem (Pracovní poměr, Vznik, změny a skončení pracovního poměru, Rozhodování pracovních sporů). Na současné směřování pracovního práva reagovala Jarmila Pavlátová dílem Pracovněprávní vztahy z pohledu nového občanského zákoníku. Stejně tak ji znají studenti jako autorku řady učebnic (Základy pracovního práva, Hospodářské právo, Základy práva aj.).

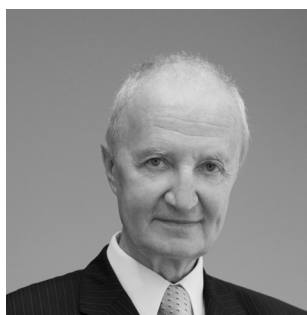
V legislativní oblasti je v odborných kruzích vysoce ceněna účast Jarmily Pavlátové zejména na přípravě zákoníku práce z roku 1965. Legislativní návrh vznikl na půdě Ústřední rady odborů a Jarmila Pavlátová byla členkou desetičlenného týmu, který připravil zcela novou koncepci pracovního práva. Uvedme zejména tehdy zcela revoluční možnost zaměstnance rozhodnout se pro skončení pracovního poměru bez ingerence státního orgánu. Právě v oné době se formovaly základy, na nichž pracovní právo staví dodnes.

Paní docentka udržovala vždy těsné odborné vazby i s předními osobnostmi pracovního práva v zahraničí, zejména na Slovensku. Na tyto vztahy nezaněvřela ani po zániku společného státu a stále podporovala vzájemně obohacující výměnu zkušeností a názorů; dodnes se aktivně účastní konferencí slovenských právnických fakult. Svojí prací na tomto poli tak připravila cestu svým mladším kolegům, aby mohli v těchto vztazích pokračovat.

Za celoživotní odborný přínos pracovnímu právu náleží Jarmile Pavlátové náš dík. Stejně tak i za její lidský přístup, který si uchovává ke svým kolegům. Do dalších let jí proto přejeme pevné zdraví, co nejvíce štěstí a neutuchající životní elán.

*doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.
Fakulta právnická ZČU*

Za profesorom Peterom Blahom

Dňa 29. mája 2018 zastihla česko-slovenskú akademickú komunitu obzvlášť smutná správa. V ten deň umrel vo veku 79 rokov jeden z najlepších európskych právnych romanistov, excelentný vedec i pedagóg Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc. Práve on patril k tým najdôležitejším osobnostiam, vďaka ktorým sa podarilo zachovať rímskoprávne dedičstvo v našej krajine v ťažkých časoch socialistického režimu, a dbalo sa naň aj po Novembri 1989.

Profesor Peter Blaho sa narodil 1. januára 1939 v Nitre a základné i stredoškolské vzdelanie nadobudol v Topoľčanoch. Po úspešnej maturite na tamojšom gymnáziu nasledoval profesijnú dráhu otca a vybral si štúdium práv na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Absurdnosť doby si vybrala svoju daň a pre nevyhovujúci triedny profil musel Peter Blaho štúdium v roku 1960 nútene zanechať. Odvahu bojovať a odhodlanie preukázal, keď sa mu dva roky nato podarilo dosiahnuť zrušenie rozhodnutia o vylúčení a pokračovať v štúdiu. Právnické štúdiá napokon úspešne dokončil v roku 1965 a vďaka vynikajúcemu prospechu mu bol udelený pre romanistu tak dôležitý titul „JUDr.“.

Začiatky profesijnej kariéry Petra Blaha sa spájajú najskôr s prácou podnikového právnik a potom súdneho čakaťa na bratislavskom krajskom súde. Tí, ktorí pána profesora lepšie poznali, dobre vedeli, že jeho najväčším snom bola dráha právneho romanistu, a teda pôsobenie v akademickom historickoprávnom prostredí, ktoré nebolo až tak zaťažené dobovou ideológiou a umožňovalo rozvíjať myšlienky slobodného ducha starovekých rímskych právnikov a ich stredovekých nasledovníkov. Tento cieľ dosiahol v roku 1967, keď získal pozíciu asistenta na svojej *alma mater*, konkrétne na Katedre dejín štátu a práva. Osud mu prial i v tom, že mohol úzko spolupracovať so svojim vzácnym učiteľom Dr. h. c. prof. JUDr. Karolom Rebrom, DrSc., vďaka ktorému pretrvala v Bratislave výučba rímskeho práva aj počas týchto náročných čias. Práve on presadil i zriadenie osobitnej Katedry rímskeho práva, ktorá však pretrvala len dva roky. Záštitu Karola Rebra zároveň Petrovi Blahovi umožnila venovať sa v relatívnom pokoji tomu, čo mal skutočne rád – právnej romanistike.

Od toho času sa Peter Blaho neúnavne pokúšal preniknúť do myšlienkového bohatstva rímskych právnikov a osvojiť si ho nielen v pedagogickej, ale tiež vedeckej činnosti. O úspešnosti jeho snáh vypovedá nielen postupne pribúdajúci počet vedeckých výstupov, ale tiež nadviazanie úzkych vzťahov s najvýznamnejšími československými právnymi romanistami, z ktorých možno osobitne spomenúť Prof. Dr. Václava Budila, Prof. Dr. Miroslava Boháčka a Prof. Dr. Jiřího Cvetlera. Napriek dobe, v ktorej Peter Blaho žil, obdivoval predovšetkým západný akademický svet a jeho metódy, považujúc ich vo vedeckej práci za tie najdôležitejšie. Aj z toho dôvodu pôsobili jeho vedecké články na prvý pohľad akosi ináč oproti prácam viacerých jeho kolegov a každému mohlo byť jasné, že v ňom rastie osobnosť európskeho formátu, neobmedzujúca sa na nútené opakovanie dobre naučených socialistických fráz. Petrovi Blahovi sa zároveň v našom prostredí podarilo rozvinúť rímskoprávne štúdiá i v Košiciach, kde bola v roku 1973 zriadená Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika a výučbu tohto predmetu na nej zabezpečil práve on. Pokiaľ ide o vedeckú činnosť, z raného obdobia možno osobitne spomenúť jeho diela „Niektoré teórie o držbe a ich kritika“, „Latinské právne definície, citáty a aforizmy“ (v spolupráci s Karolom Rebrom) a „Súčasný stav a ciele právnej romanistiky v Československu“.

Titul kandidáta vied (CSc.) Peter Blaho získal v roku 1978 obhájením kandidátskej dizertačnej práce s názvom „Sociálna a triedna funkcia ochrany držby v antickom Ríme“. Už v nej preukázal nielen schopnosť samostatne vedecky pracovať na vysokej úrovni, ale taktiež svoju záľubu v téme držby, ktorá ho sprevádzala po celý život. Vynikajúci vedecký rast prispel k tomu, že už v roku 1980 obhájil habilitačnú prácu „Rímskoprávna náuka o držbe a jej vyústenie v súčasnosti“. Poznajúc pravidlá socialistického režimu si však zároveň veľmi dobre uvedomoval, že získaním titulu docent (doc.) dosiahol jeho kariérny rast vrchol. Keďže nebol členom komunistickej strany, profesorom sa jednoducho stať nemohol. Z toho dôvodu sa ešte viac zamerlal na kvalitnú vedeckú prácu a nadviazovanie kontaktov s európskou romanistickou elitou, absolvujúc študijné pobyty vo významných univerzitných mestách ako Štrasburg, Rím, Pécs, Halle a Krakov. Peter Blaho sa totiž aj napriek viacerým prekážkam vždy usiloval udržať krok s vývojom svojho odboru za západnými hranicami. I preto sa, na rozdiel od mnohých svojich kolegov, nikdy neobával aktívne vystupovať ani na zahraničných konferenciách, kde dokazoval, že aj na Slovensku môže vyrásť vynikajúci právny romanista. O ďalší rozvoj a zvýšenie popularity svojho odboru v právnickej komunite sa v rámci československých hraníc zase zaslúhoval publikovaním pravidelných bibliografických

romanistických štúdií. Okrem uvedených dvoch kvalifikačných prác možno z tohto obdobia jeho vedeckej činnosti osobitne vyzdvihnúť diela „Nadobudnutie držby prostredníctvom otrokov v rímskom práve“, „*Lucrum cessans* im römischen und gegenwärtigen tschechoslowakischen Recht“, „Praktické cvičenia z rímskeho práva“ (v spolupráci s Karolom Rebrom) a „Súdna a mimosúdna ochrana držby v rímskom práve“.

Nové možnosti pre vedeckú prácu a osobnostný i profesijný rozvoj znamenal pre Petra Blahu pád socialistického režimu. Osobitne mu k tomu pomohlo i vymenovanie do funkcie profesora (prof.), k čomu došlo na základe iniciatívy vtedajšieho prezidenta Václava Havla. Bol to práve Peter Blaho, kto bol najskôr poverený vykonávaním funkcie prodekana a v roku 1991, ako symbol novej slobodnej doby, zvolený na bratislavskej právnickej fakulte za dekana. O úspešnosti jeho pôsobenia v tejto funkcii a rešpekte akademickej obce vypovedá najmä skutočnosť, že v nej nakoniec zotrval až do roku 1998. Počas tohto obdobia sa mu po západnom vzore podarilo zaviesť do výučby viacero tradičných i moderných foriem, z ktorých sú viaceré dodnes ctené a uplatňované. Z jeho ďalších aktivít možno spomenúť najmä v roku 1991 založenú tradíciu konania významnej medzinárodnej konferencie Lubyho právnických dní a v roku 1992 zriadenie Vydavateľského oddelenia Právnickej fakulty Univerzity Komenského. V snahe o prehĺbenie spolupráce medzi slovenskými a českými právnymi romanistami zase v roku 1994 inicioval konanie pravidelných romanistických konferencií, ktoré sa na platforme striedania slovenských a českých právnických fakúlt realizuje od roku 1998 až dodnes. S cieľom posunúť česko-slovenskú romanistiku ešte ďalej a zamedziť jej izolovaniu zriadil v roku 1995, v spolupráci s kolegami z Českej republiky, časopis *Orbis iuris Romani* – Journal of Ancient Law Studies, ktorý je s prestávkami vydávaný do dnešných dní. O ďalší rozvoj medzinárodnej spolupráce na akademickej úrovni sa Peter Blaho zaslúžil prácou v Európskej akadémii pre vedy a umenie (Salzburg) a koordináciou medzinárodného vedeckého projektu Európskej únie Normdurchsetzung in osteuropäischen Nachkriegsgesellschaften, na ktorom spolupracoval s Inštitútom Maxa Plancka pre európske právne dejiny (Frankfurt nad Mohanom). Výborné vzťahy s ďalšími vedecskými pracoviskami upevňoval aj v tomto období pobytmi na univerzitách v Grazi, Viedni, Regensbrugu a Amsterdame.

Keď bola v roku 1998 Katedra rímskeho práva na jeho *alma mater* zrušená, rozhodol sa Peter Blaho pre odvážny krok. Spolu s ďalšími excelentnými profesormi opustil svoje domovské pracovisko s cieľom obnoviť spolu s historickou Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave aj rímskoprávne štúdiá na nej. Smelo a s istotou môžeme povedať, že nebyť jeho osobnostného vkladu, k jej založeniu by určite nedošlo. I z toho dôvodu to bol práve on, kto bol najskôr poverený funkciou štatutárneho orgánu Právnickej fakulty a napokon sa v roku 1999 stal jej vôbec prvým dekanom. Keď sa ešte v tom istom roku volil rektor Trnavskej univerzity, akademická obec preukázala svoje uznanie voči nemu tým, že voľba vyznela jasne v jeho prospech. V tejto funkcii nakoniec vytrval až do roku 2007 a možno povedať, že súčasná univerzita nesie stále pečať jeho osobnosti. V roku 2001 založil Peter Blaho aj v Trnave univerzitné vydavateľstvo s názvom *Typi Universitatis Tyrnaviensis*, ktoré funguje ako spoločné pracovisko s Vydavateľstvom Slovenskej akadémie vied VEDA dodnes. Jeho zásluhou bol zároveň v tom istom roku zriadený Ústav dejín Trnavskej univerzity a v roku 2004 ako univerzitné pracovisko Trnavskej univerzity Slovenský historický ústav v Ríme. Snahy Petra Blahu o živé prepojenie rímskeho práva so slovenskou právnou praxou možno ilustrovať jeho dlhoročným členstvom v komisii pre rekonštrukciu slovenského Občianskeho zákonníka. Aj napriek vytáženosti v akademických funkciách nezvoľnil ani vo vedeckej tvorbe, z ktorej možno osobitne vyzdvihnúť najmä vzácne preklady justiniánskych Inštitúcií a Digest (v spolupráci s PhDr. Jarmilou Vaňkovou, neskôr s Mgr. Nicol Sipekiovou, PhD.). K jeho ďalším dôležitým dielam z tohto obdobia patria „O vzťahu občianskeho zákonníka k právu rímskemu“, „Praktické štúdie z rímskeho práva“ (v spolupráci s Prof. Dipl. Dom. Dr. Dr. h. c. Herbertom Hausmaningerom), „*Aequitas* ako *correctio iuris* v rímskom súkromnom práve“, „Rímske právo“ (v spolupráci s Karolom Rebrom), „Základy rímskeho práva“ (v spolupráci s doc. JUDr. Michalou Židlickou, Dr. a JUDr. Ivanom Haramiom, PhD.) a „Držba v dejinách práva“.

Po ukončení funkcie rektora sa Peter Blaho nechal na svojom domovskom pracovisku presvedčiť k pôsobeniu vo funkcii prodekana pre vedeckovýskumnú a edičnú činnosť. V nej zostal do roku 2014, keď sa rozhodol venovať už len výučbe a vedeckej tvorbe. Dva roky nato zanechal i pedagogickú činnosť, pokračujúc však naďalej v písaní vedeckých článkov a prekladaní najdôležitejších prameňov rímskeho práva. Aj v tomto období tak Peter Blaho patril k najlepším vedcom fakulty. I keď úraz z roku 2016 a rozvíjajúca sa choroba spomalili jeho aktivity, neprestával pracovať na nových vedeckých štúdiách, v čom vytrval prakticky až do konca života. Ešte v marci tohto roku mi tak odovzdal svoj posledný vedecký článok, ktorý bude súčasťou pripravovanej monografie o držobných koncepciách v rímskom a kánonickom práve. Možno teda naozaj povedať, že svojej obľúbenej téme zostal verný po celý život.

Význam osobnosti Petra Blahu nielen v akademickom, ale tiež širokom spoločenskom prostredí možno ilustrovať prostredníctvom viacerých ocenení. K tým najvýznamnejším patria rád rytiera commandatora sv. Gregora Veľkého, ktorý mu udelil v roku 2001 pápež Ján Pavol II., a v roku 2004 prezidentom Rudolfom Schusterom priznaný Pribinov kríž I. triedy, ako vyznamenanie za významné zásluhy o hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj Slovenska. Jeho dôležitosť a význam v slovenskej societe sa preukázali aj v pozíciách člena Komisie vlády Slovenskej republiky pre posúdenie kladov a nedostatkov v riadení miestnej samosprávy a štátnej správy a vedúceho pracovnej skupiny odborníkov pre prípravu Základnej zmluvy medzi Svätou Stolicou a Slovenskou republikou, ktorá bola napokon úspešne uzavretá v roku 2001. V roku 2004 bol zase zvolený za sudcu Disciplinárneho súdu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Česť udelenia titulu *Doctor honoris causa scientiarum iuridicarum* mu potom v roku 2008 preukázali varšavská Univerzita kardinála Stefana Wyszyńského a v roku 2016 i domovská Trnavská univerzita v Trnave. O mimoriadnej obľúbenosti a uznanií Petra Blahu medzi najbližšími spolupracovníkmi vypovedajú najmä dve knižné pocty vydané k jeho sedemdesiatym (*Ius Romanum – schola sapientiae*) a sedemdesiatym piatym (*Constans et perpetua voluntas*) narodeninám. Pripravovaná pocta k narodeninám osemdesiatym bude vydaná ako pamätník na uctenie si jeho celoživotného diela.

Peter Blaho bol odjakživa vysoko cenený ako bravúrny pedagóg, o čom vypovedajú viaceré študentské anketty, ktoré napriek svojej povestnej prísnosti pravidelne vyhral. Opodstatnene totiž zastával názor, že bez znalosti rímskeho práva nemôže byť dobrého právnik, osobitne civilistu. Chýrnymi boli jeho prednášky, ktoré v prestávkach vyplňal skvelými vtipmi zo súdnych siení, respektíve právnického prostredia ako takého. Aj keď niektorí študenti majú v pamäti práve obavy z náročnosti skúšky z predmetu Rímske právo, väčšina z nich si Petra Blahu určite zapamätá ako toho, kto im ukázal správny smer k dosiahnutiu statusu kvalitného právnik. A práve jeho snaha o dobré dielo by mala byť tou, ktorá povedie kroky jeho nástupcov v akademickom prostredí rozvíjajúcich rímskoprávny odbor, ale taktiež jeho študentov – právnikov pôsobiacich v praxi.

Aj najbližší spolupracovníci si na Petra Blahu spomínajú len v tom najlepšom, vnímajúc ho ako noblesného, galantného, zásadového a vystupovaním i životnými postojmi stále mladého človeka, ktorý sa nikdy nedal odradiť negatívami a pozeral stále s optimizmom vpred. I z môjho pohľadu musím napísať, že sme ho považovali za človeka, ktorý nás drží na Katedre rímskeho a cirkevného práva pohromade a že nás berie doslova ako členov vlastnej rodiny. Vždy bol totiž pre nás prísny, no zároveň láskavým, trpezlivým a chápacím učiteľom. Jeho múdrosť, rozhľad, elegancia – to všetko z neho robilo človeka v mnohých ohľadoch ideálneho. Aj preto sme ho obdivovali, vzhliadali k nemu, učili sme sa od neho, nedali na neho nikdy dopustiť a najviac nás mrzelo, keď sme ho sklamali. Peter Blaho zostane navždy našim vzorom. Ako mi raz povedal, najviac bol hrdý a ctí si svoju katolícku vieru, potom svoju rodinu a napokon rímske právo, ktorého rozvíjaniu v akademickom prostredí zasvätil celý svoj život. *Requiesce in pace, professore, magister noster!*

*doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.
vedúci Katedry rímskeho a cirkevného práva
Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta*